

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 56
mei 1990

WIELEWAAL

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteurs:

E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. Meeus: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRAINE, R. DE LUST, B. GODDEERIS, P. HERROELEN, K. JANSSENS, L. MEUL, P. PRINSEN, S. TYS, P. VAN DEN BREMT, J. VANHEUVERSWEYN, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX.

WIELEWAAL

is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie

DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 5.000 leden, verdeeld over 55 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 80 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 3.000 ha. verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen "Wielewaalhuis" te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van bestuur

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
L. VAN GOMPEL, ondervoorzitter, Hoveniersstraat 35 bus 2, 2300 Turnhout (014/43 95 45)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
E. WELLENS, penningmeester, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Overige leden:

J. CLAERHOUT, A. Vermeylenstraat 6, 8431 Middelkerke (059/30 22 09)
R. DE FRAINE, Molenbergstraat 3, 3288 Testelt (013/77 52 69)
J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 Sint-Gillis-Waas (03/770 64 26)
P. HERROELEN (016/73 32 10)
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
L. MEUL, De Blokken 7, 2360 Oud-Turnhout (014/42 22 79)
J. VANHEUVERSWEYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

Lidmaatschap en abonnementen

België: 500 F. Nederland en Luxemburg: 800 F. KNNV-leden: 700 F. Andere landen: 900 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52. Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar Dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dhr. R. De Fraine, Molenbergstraat 3, 3288 Testelt. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.
Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een gereduceerd tarief van fl. 27.50 per jaar.

Schets van de avifauna van de Demervallei tussen Diest en Aarschot

Rogier De Fraine

INLEIDING

Een halve eeuw geleden waren Hop, Grauwe Klauwier en Ortolaan typische broedvogels van de Demervallei. Naast hooilandjes en broeken bestond die toen ook uit heidegebieden. Geen van deze drie vogelsoorten heeft kunnen stand houden omdat de vallei door een veranderd grondgebruik een heel ander uitzicht heeft gekregen: moerasgebieden werden omgezet in graslanden, maar werden vanaf de jaren '80 niet meer gehooit zodat er rietvelden ontstonden en verruigde terreinen, weiden werden beplant met Canadapopulieren, heidegebieden werden dennenbossen, de "kuilen" werden commercieel uitgebaat voor sportvisserij en bovenal werden de Demer en haar zijrivieren en de kanalen intensief vervuild. Enkel sloten, afgesneden meanders en vijvers bleven visrijk.

Door het ontbreken van een grote waterplas, een meer of een vijvercomplex treffen we slechts weinig watervogels aan in de Brabantse vallei van de Demer. Maar als de Demer in het voor- of najaar buiten haar oevers treedt, dan is het feest. De vallei tussen Aarschot en Diest wordt dan één groot meer waarop zich duizenden watervogels verzamelen. Maar ook dan behoren een pleisterende Aalscholver of Kuifeend tot de uitzonderingen omdat het overstromingsgebied door de vervuilde en dode Demer gevoed wordt. Alle visetende soorten moeten, bij gebrek aan voedsel, het gebied verlaten. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat er de jongste jaren gepleit wordt voor een schone Demer waarin het dierlijk leven een eerlijke kans krijgt.

Toen in 1983 de "Avifauna van de Demervallei" verscheen, had ik reeds 182 vogelsoorten vastgesteld. Sindsdien werden nog een 20-tal andere aan de lijst toegevoegd.

Wanneer de Demer terug schoon en even visrijk wordt als 50 jaar geleden, dan kunnen we zeker nog een trits nieuwe soorten aan de lijst toevoegen. Blijft men echter de vervuilende toer opgaan en blijven MINA-plan 2000 en EG-richtlijn 79/409/EEG dode letter, dan wordt deze vallei tot een stille en soortenarme vlakte.

SYSTEMATISCH OVERZICHT

Futen, ooievaars en eenden

Dodaars en Futen komen hier jaarlijks voor, maar zijn geen vaste broedvogels. Alleen de Blauwe Reiger is altijd wel te zien daar hij in de nabije omgeving broedt. Af en toe duikt ook wel 's een andere reigerachtige op. Het aantal doortrekkende Ooievaars stijgt jaarlijks.

Wanneer er tijdens de winterperiode overstromingen optreden, wordt de watervlakte aantrekkelijk voor zwanen en ganzen die blijven pleisteren totdat de voedselbronnen 'opgedroogd' zijn. Tot de typische soorten behoren Wilde Zwaan en Grauwe Gans.

De overstromingen in het voorjaar trekken veel grondeleenden aan: Smient, Zomer- en Wintertaling, Wilde Eend, Pijlstaart en Slobeend. Als de overstromingen tot in april-mei duren, trachten Winter- en Zomertaling en Slobeend er te broeden.

Kuif- en Tafeleend pleisteren elke winter maar komen niet tot broeden.

De Wintertaling is een jaarlijkse overwinteraar in klein aantal op de Leydtgracht te Averbode-Zichem.

Sperwer en valken

Het dagroofvogelbestand heeft de laatste tien jaar een enorme wijziging doorgemaakt. Als voornaamste oorzaken van de broedvogel-toename zijn zowel het verbod op het gebruik van pesticiden en herbiciden in de landbouw, de volledige bescherming van roofvogels, als de ouderdom van de bomen die geschikt werden om er nesten in te maken, te noemen. Buizerd en Boomvalk zijn hier zeldzame broedvogels, Sperwer en Torenvalk zijn iets talrijker. De Bruine Kiekendief broedde in 1987 in Zichem.

Op trek komen er jaarlijks Wespandieven, vrouwen en kiekendieven voor en tijdens de voorbije strenge winters overwinterden meerdere Blauwe Kiekendieven; andere gewone wintervogels in de vallei zijn Sperwer, Buizerd en Torenvalk.

Torenvalk

Foto: A. Zwaga

Hoenders en Kraanvogel

Het Korhoen was tussen 1974 en 1981 aanwezig in het Vierkensbroek te Averbode-Zichem. Tijdens het voorjaar leefden ze van de knoppen van de Canadapopulieren. Hun verdwijning heeft zich ook elders gemanifesteerd. Kwartels worden er de laatste jaren meer gehoord en ook Waterral en Porseleinhoen komen voor in de 'kwachten' van Zichem. Elk jaar trekken Kraanvogels door en in het voorjaar blijven ze soms enkele dagen pleisteren op de uitgestrekte weiden van Testelt.

Steltlopers en meeuwen

De Scholekster heeft in 1985 en 1987 een broedpoging gewaagd te Webbekom; eens moet het lukken want in 1988 en 1989 broedde een koppel met succes in resp. Tongerlo en Oevel (A).

Wanneer na overstromingen het water terugtrekt naar de bedding van sloten en bijrivieren van de Demer, zien we veel steltlopers. Zolang deze "gezegende" toestand van voedselrijk slijk bestaat, komen in de herfstperiode Bontbek, Goudplevier, Kievit, Kempphaan, Watersnip, Wulp en Witgatje voor. Tijdens het voorjaar zijn vooral Kluut, Bokje, Grutto, Tureluur, Groenpootruiter, Bosruiter, Witgatje en Oeverloper present.

Scholekster, weldra broedvogel in de Demervallei ?

Foto: A. Zwaga

Slechts één steltlopersoort overwintert jaarlijks, ook tijdens de Siberische 'uitgaven': het Witgatje. Het komt vooral voor op de oevers van ijsvrije beken, grachten en vijvertjes.

Kokmeeuwen en recenter ook Storm- en Zilvermeeuwen pleisteren in de vallei. Hun aantal is het talrijkst in december-januari. In de zomerperiode verblijven er niet-geslachtsrijpe vogels. Stern en zien we niet alle jaren doortrekken en van de alken bestaat slechts één gegeven: een vondst op 29 mei 1910 van een Papegaaiduiker te Scherpenheuvel.

Duiven en Koekoek

Alle duiven komen talrijk voor in de vallei hetzij als broedvogel, doortrekker of overwinteraar. Holenduiven broeden in knotwilgen, verlaten stallen en gebouwen. 's Winters worden nu al groepen van meer dan 50 exemplaren gezien. Houtduiven en Turkse Tortels broeden vooral in dichte dennenaanplantingen. Daarentegen hebben Tortels een voorkeur voor wilgen en lage struiken. De toename van de duiven moet gezocht worden in de maïsculturen. Op bepaalde percelen blijven die ook tijdens de winterperiode op het veld ten behoeve van de jacht.

Ook de Koekoek is een typische vogel van de Demervallei. Zijn eieren worden overwegend

bij Heggemussen gelegd maar in de rietvelden van Zichem en Webbekom zijn karekieten en andere zangers de waardvogels.

Uilen, Nachtzwaluw, Gierzwaluw en spechten

Ook uilen zijn typische broedvogels van de vallei. Maar wij vermoeden dat deze hoge broedvogelstand ook vroeger reeds bestond. In de omgeving van knotwilgen en eiken, loodsen, stallen en oude boomgaarden leeft het Steenuiltje. Lichtrijke bossen en parken trekken de Bosuil aan. Her en der verspreid, maar met een voorkeur voor sparrenbossen, heeft de Ransuil zijn biotoop. In kerken, oude en verlaten gebouwen broedt de Kerkuil. In volgorde van talrijkheid noemen we Rans-, Steen-, Kerk- en tenslotte de Bosuil. De meeste van onze uilen verblijven hier ook tijdens de winter. Er bestaan enkele gemeenschappelijke roestplaatsen voor Ransuilen.

Door toegenomen recreatie en het beplanten van de heidegebieden heeft de Nachtzwaluw zijn status van jaarlijkse broedvogel verloren. Gierzwaluwen nemen echter toe; elke gemeente heeft nu haar kolonie.

IJsvogels hebben erg te lijden van strenge winters. Daardoor komen ze in wisselend aantal voor. In 1989 was er echter al opnieuw een broedplaats te Zichem en werden ook elders vogels waargenomen.

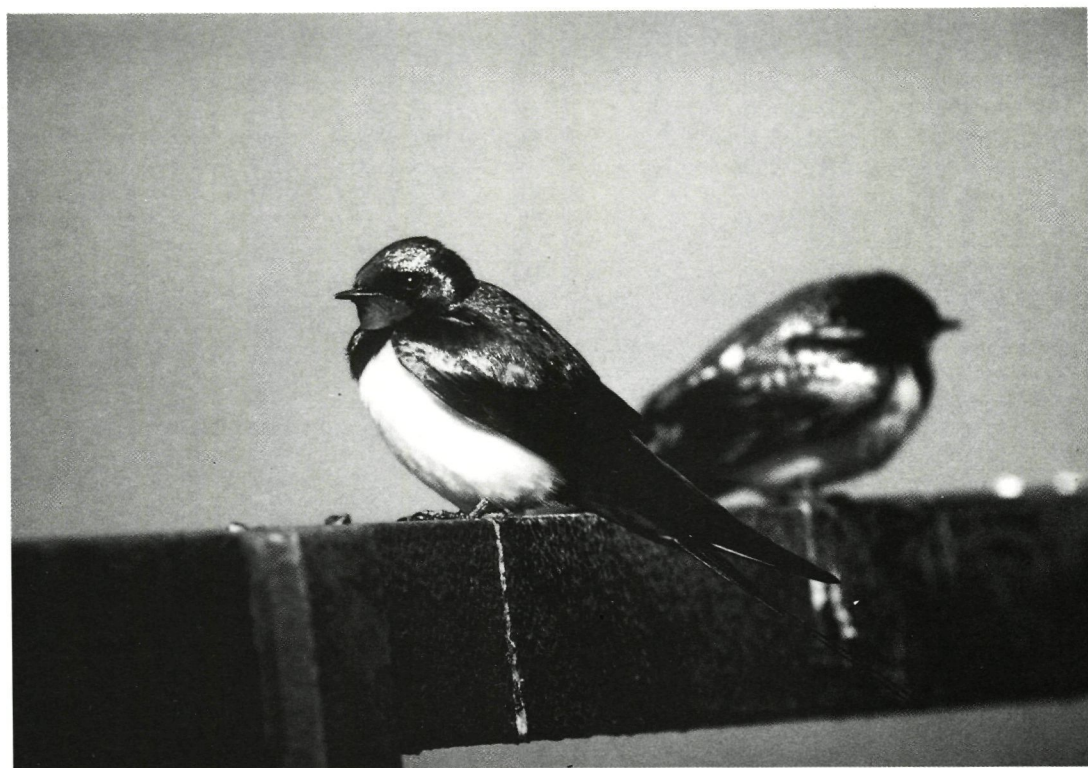
Draaihalzen trekken in mei en einde augustus/ september door. De Zwarte Specht neemt toe en heeft nu ook de zieke Canada's van de vallei als broedplaats gekozen! Grote en Kleine Bonte en Groene Specht houden stand.

Zangvogels

Kuif- en Boomleeuwerik zijn niet-jaarlijkse broedvogels geworden. Oever- en Boerenzwaluw gaan achteruit maar Huiszwaluwen nemen toe of behouden hun broedplaatsen. Hun toename loopt gelijk met deze van de Gierzwaluw.

Ook Boom- en Graspieper gaan als broedvogel achteruit. De Waterpieper blijft een vertrouwde overwinteraar. In het prille voorjaar en bij terugtrekkend overstromingswater kan hun aantal snel oplopen tot meer dan honderd vogels.

De Witte Kwikstaart broedt hier vrij talrijk. Noordse Gele Kwikstaarten blijven de vallei in

Boerenzwaluw gaat ook hier achteruit

Foto: H. Verbiesen

"Lomp is ook vis maar de kop deugt niet..."

...was een gezegde dat in de Demervallei enkele decennia geleden nog gebruikt werd. De Puitaal of Kwabaal, huisde toen nog in de Demer en deze kabeljauwachtige zoetwatervis was alleen gegeerd voor het lichaam maar niet voor de kop.

De Demer met haar zijrivieren, sloten, *kwachten* en *kuilen* waren een halve eeuw geleden zeer visrijk.

De *kuilen*, oude turfputten aan de Voortberg te Testelt, waren bij vissers en stropers bekend voor hun visrijkdom: Blankvoorn, Rietvoorn en Bittervoorn (*Rutse* in het dialect), Grondeling (*Geuf*), Alver (*Schieter*), Pos (*Keuster*) maar ook Baars, Zonnebaars, Katvis, Snoek, Zeelt, Brasem, Karper en Paling konden er bovengehaald worden. Dit gebeurde niet alleen met de lijn maar ook door te *poeren*, d.w.z. met de peur, een trosje wormen aan een lijn of met het kruisnet, maar dan tussen donker en licht.

Van een heel andere kaliber waren de Zoetwaterkrabben die opgedoken werden uit de *kuilen*. Echte kanjers vertel Marcel Clerckx. En verder wemelde het er van de padden, kikkers en salamanders.

In de sloten en *kwachten*, de moerassige stukken, leefden de *weeralen* zoals de Kleine en de Grote Modderkruiper.

Op de Voortberg, een getuigenheuvel uit de laatste IJstijd, aan de zuidkant ietwat lieflijk *de zonnige helling* genoemd, leefden Hazelwormen, hagedissen en de Mierenleeuw, een insect dat zich met mieren voedt. Het is niet te verwonderen dat daar de *bonte knuppel*, de Grauwe Klauwier elk jaar zijn jongen grootbracht.

(R.D.F.)

het voorjaar trouw en overnachten in de tarwevelden. De Grote Gele Kwikstaart keert terug als broedvogel (aan watermolens), als doortrekker en overwintenaar en ook Gele Kwikstaart doet het opnieuw beter.

Tot de talrijkste broedvogels behoren, in deze volgorde, Heggemus, Winterkoning en Roodborst.

Terwijl de Nachtegaal stand houdt is de Blauwborst broedvogel in klein aantal. Het Paapje broedt niet meer in de vallei maar komt nog algemeen verspreid (in mei en augustus-september) als doortrekker voor.

De lijsters doen het goed en nieuwkomer Kramsvogel vormde al verschillende kleine kolonies. Ook de Grote Lijster neemt toe en overwintert jaarlijks.

Sprinkhaanrietzanger, Rietzanger, Bosrietzanger en Kleine Karekiet doen het redelijk goed. Daarentegen is de Snor uit de turfputten van Averbode verdwenen, vermoedelijk tengevolge van de verlanding.

Andere zangers nemen als broedvogel niet toe behalve dan de Zwartkop die nog steeds in opmars is. Tjiftjaf en Goudhaantje zijn talrijker geworden, de Grauwe Vliegenvanger neemt af maar de Bonte Vliegenvanger broedt reeds in de nabije omgeving (Tessenderlo).

Staart-, Matkop-, Kuif-, Zwarte-, Pimpel- en Koolmees en Boomkruiper zijn gewone soorten. In de parken van Averbode en Okselaar leeft de Boomklever.

Wielewalen zijn niet talrijk en de Klapetekster heeft twee (misschien drie) broedplaatsen in de vallei: een luxe!

In december 1988 bleek de Kauw de talrijkste overwintenaar in de vallei en het broedbestand van de overige kraaiachtigen kent ook een hoogconjunctuur.

Tot slot zijn Vink en Groenling gewone broedvogels en overwinteraars. Tijdens strenge winters komen er dan nog de vele Kepen bij. In juni augustus worden jaarlijks Kruisbekken waargenomen maar de Geelgors gaat angst-aanjagend achteruit, dit terwijl de Ortolaan reeds als broedvogel verdwenen is. Hier en daar broeden nog Riet- en Grauwe Gorzen.

RINGWERK EN ASIEL

Er worden niet alleen vogels geobserveerd in de Demervallei. Er is ook een actieve ringgroep. Hun werkterrein reikt tot in het Schulens Broek.

De ringgroep Demervallei beschikt over uitgebreide literatuur, een computerlisting van hervangsten, dit zijn geringde vogels die elders of ter plaatse werden gecontroleerd, waargenomen, gevangen of gedood. Verder zijn er een aantal langlopende studies aan de gang over o.a. dagroofvogels, Kerkuil, Witgesterde Blauwborst en Rietgors.

Te Zichem (Engelenberg 51) houdt Herman Ceusters het vogelasiel van de streek open;

Tabel 1. Een greep uit verplaatsingen van broedvogels uit de Demervallei (Belgisch Ringwerk KBIN)

Soort	Doortrekgebied	Overwinteringsgebied
Sperwer	België	België, Nederland
Buizerd	België	België, Nederland
Boomvalk	Frankrijk	(Afrika)
Kievit	Frankrijk	Frankrijk
Kerkuil	België, Nederland, DBR	België, Nederland, Frankrijk
IJsvogel	België, Nederland	—
Boerenwaluw	België, Tunesië	(Afrika)
Witgesterde Blauwborst	België	Spanje, Marokko
Roodborsttapuit	—	Engeland, Marokko
Kleiné Karekiet	Frankrijk, Spanje	(Afrika)
Zwartkop	Nederland, Schotland, Frankrijk	Spanje, Algerije
Pimpelmees	België	België, Nederland

Roodborsttapuit mannetje

Foto : A.C. Zwaga

Tabel 2. Een greep uit verplaatsingen van doortrekkers/overwintelaars uit de Demervallei (Belgisch Ringwerk KBIN)

Soort	Herkomst	Elders teruggevonden
Blauwe Reiger	Nederland	—
Wintertaling	Denemarken	—
Zwarte Wouw	Frankrijk	—
Witgatje	Zweden	Spanje, Marokko
Oeverloper	Zweden	België
Kokmeeuw	Nederland, Letland	—
Zilvermeeuw	Zeebrugge (W)	—
Graspieper	—	Frankrijk, Spanje, Marokko
Roodborst	Noorwegen	Frankrijk
Kleine Karekiet	Nederland, DDR, Zweden, Denemarken	—
Keep	Denemarken, Zweden	Frankrijk, Engeland, Schotland
Groenling	Nederland, DBR, Zweden, Denemarken	Engeland, Spanje
Sijs	Noorwegen, Finland, USSR	Engeland, DBR, Joegoslavië
Rietgors	Nederland, DBR, DDR, Denemarken, Zweden	

zieke of gekwetste vogels worden er verzorgd, gerehabiliteerd en 'vliegklaar' gemaakt. Veel engelengeduld (een toepasselijker adres is er niet...) en een belangeloze inzet kenmerken Herman en zijn echtgenote. Aan de volières staan we ons regelmatig te vergapen aan de extra's die door Herman verzorgd worden: Roerdomp, Jan van Gent, Zwarte Wouw, Havik,

Boomvalk, Sakervalk, Velduil, Gierzwaluw, Wielewaal en Ortolaan.

Literatuur

De Fraine R. *Avifauna van de Demervallei*. Federatie Leefmilieu Hageland, 1983.

Rogier De Fraine, Molenbergstraat 3, B-3288 Testelt.

De flora in de Demervallei tussen Diest en Aarschot

Georges Nijs

1. Situering

De Demervallei tussen Diest en Aarschot, en in het bijzonder het gedeelte tussen Zichem en Langdorp, bevindt zich in het noorden van de provincie Brabant.

Men kan het best de besproken gebieden terugvinden op de kaarten van het Militair Geografisch Instituut 24/3-4 en 24/7-8.

De Demer is in menig opzicht een merkwaardige rivier. Hij legt 100 km af om een afstand te doorlopen die in vogelvlucht amper de helft bedraagt. Het is één van de meest kronkelende rivieren van Vlaanderen. Het stroomgebied van de Demer kan ruwweg in enkele stukken verdeeld worden (Bosmans 1980). Een eerste, vanaf de bron, met een smalle vallei die overgaat in een breed dal, tot Diest. Verder Westwaarts vinden we beemden; die vormen vanaf Zichem een zeer brede vallei (tot 2 kilometer). In Testelt meandert de Demer dan rond de Voortse Berg om zo richting Aarschot te vloeien. Aan de voet van deze heuvel kan je ook nu nog zeer goed de eroderende werking van de Demer zien, die het grote dal uitschuurde. De Voortse Berg bleef over vermits de ondergrond ijzerhoudende zandsteen bevat.

Vanaf hier slingert de rivier zich tussen de Hagelandse heuvels richting Werchter. Daar mondt hij uit in de Dijle.

Verder heeft hij, tussen Diest en Aarschot, een klein verval en een trage stroming. De rivier is er ook ontzettend verontreinigd.

De Demer vormt de geografische grens tussen Kempen en Hageland. Daardoor is zijn vallei tussen Diest en Aarschot, floristisch gezien, een zeer interessant gebied. Het is een overgangszone tussen de planten van het noorde-

lijk gelegen Kempisch district en het zuidelijke Brabants district. Niet te verwonderen dat er veel planten gevonden worden die in en om rivieren en in alluviale vlakten voorkomen, bijvoorbeeld Watertorkruid en Poelruit. Ook Reuzenbalsemien, een adventieve storingsplant, komt veel voor langs de fel vervuilde waterloop.

Een andere factor die het terrein floristisch interessant maakt, is de spoorweg Hasselt-Leuven die tussen Diest en Aarschot nooit ver van de Demer verwijderd is. Vele adventiefplanten kunnen daardoor worden opgetekend. Dat zijn planten die zich spontaan of met de hulp van de mens gevestigd hebben in een gebied waar ze oorspronkelijk niet voorkwamen.

In 1983 noteerde ik langs de spoorweg in Testelt, over een afstand van nog geen kilometer, bijna 200 hogere plantensoorten. Meest in het oog springend waren Hongaarse Raket, Tuinridderspoor, Hazepootje en Wilde Sla.

2. Landschappelijke waarde

Praktisch het gehele gebied tussen Diest en Aarschot werd door onze voorouders gebruikt voor landbouw en veeteelt. Tot de Franse Revolutie werd er op de zuidhelling van de Voortse Berg aan wijnbouw gedaan. Wegens zijn grote landschappelijke waarde werd de "berg" met zijn bos- en heidegebied aangeduid als parkgebied op het gewestplan. Spijtig genoeg wordt het beeld van het dal vanop deze heuvel erg vertekend doordat de vallei in de jaren vijftig beplant werd met Canadese Populieren. Deze landschapnivellering wordt echter opgeheven omdat de berg zelf ook beplant is en we terug een accentuering

Reuzenbalsemien

Foto: L. Kusters

krijgen van de heuvel (Geyskens 1978). In het begin van de jaren tachtig werden de bomen getroffen door een roestziekte en schimmel-infectie. Dit had een massale sterfte als gevolg. Nu staan grote percelen er droevig bij: dode Canada's en afgewaaide kruinen.

De jaarlijkse overstromingen van de Demer zorgden voor een verrijking van de bodem. Maar daar is nu wel een einde aan gekomen. Oorspronkelijk dienden de weiden vooral als grasland terwijl de drassige gedeelten gebruikt werden als hooiland. Wanneer we het gewest-plan bekijken, worden verschillende gedeelten aangeduid als natuurgebied of als natuur-reservaat. De voornaamste reservaten zijn het Vierkensbroek, ten zuiden van de spoorweg, en de Kloosterbeemden, tussen de spoorweg en de Demer. Deze blijken ook de grootste verscheidenheid aan planten te bezitten.

3. De flora

Onder flora verstaat men het abstracte geheel van de gezamenlijke plantensoorten die in een bepaald gebied gevonden worden. Dit wordt weergegeven in een plantenlijst.

We beperken ons hier tot de zaad- en varenplanten. In het archief van het Instituut voor

Floristiek van België en Luxemburg te Meise kan men streeplijsten vinden over het betrokken gebied (Deneef 1983). Deze hebben betrekking op de periode 1950-1979. Anderzijds was er eind vorige eeuw een botanisch gezelschap dat de streek rondom Diest heeft onderzocht. Zo kunnen we een vergelijking maken tussen de plantengroei nu en deze van ruim een eeuw geleden. Ongeveer 400 soorten kwamen voor, waarvan er een 360 nog terug zijn te vinden. Verdwenen zijn bijvoorbeeld Gevlekte Scheerling en verder vooral planten die gevoelig zijn voor eutrofiëring zoals wateranankels en blaasjeskruiden. Het totaal aantal waargenomen plantensoorten is vrij groot: hieruit kan men besluiten dat het gebied floristisch waardevol is. Bij de evaluatie van de flora dient men naast de soortenrijkdom ook rekening te houden met de waarde van de soorten en hun zeldzaamheid. We treffen wel echt zeldzame planten aan (zie bijlage).

De aanwezigheid van de meeste soorten wijst op menselijke invloeden en op het bestaan van ruderaal plaatsen. De druk op de natuurgebieden is nl. groot; sluikstorten, weekendhuisjes, visvijvers...

Ook valt op te merken dat de meeste fyto-sociologische groepen die in België bestaan, hier te vinden zijn, nl. 33 van de 42 groepen

(Stieperaere en Fransen, 1982). Veel voorkomend zijn bosplanten — al zijn er niet zoveel bosgebieden — en natuurlijk de planten die horen bij rivieren en natte weiden.

Blauwgraslanden waren vroeger geen zeldzaamheid. Door eutrofiëring en vervuiling en door de aanplant van populieren zijn ze helemaal verdwenen en daarmee ook bijvoorbeeld de Welriekende Nachtorchis en Harlekijn.

4. De Demervallei in gevaar

Op het einde van de jaren 60 deden geruchten de ronde dat de Demervallei tussen Zichem en Langdorp voorbestemd werd als water-recreatiegebied. Er zou een kunstmatig meer van ongeveer 350 hectaren worden uitgegraven. Dit zou ook kunnen dienen als wachtbekken. Door het gewestplan Aarschot-Diest schijnt de streek gered te zijn. Vierkensbroek en Kloosterbeemden werden aangeduid als natuurreservaten, de omliggende beemden als natuurgebieden en de Voortse Berg als parkgebied. Opgeofferd werden dan wel het Schuilens Broek en het Webbekoms Broek. Toch duiken er weer geruchten op dat de vroegere plannen weer opgedolven worden.

5. Eigen waarnemingen van zeldzamere planten

Het is een onbegonnen werk om hier alle planten die in de Demervallei voorkwamen en nog voorkomen te vermelden. Zelf vind ik het zinloos om alle zeldzamere soorten op te noemen om de eenvoudige reden dat men de namen wel in de streeplijsten terugvindt. En volgens sommige werken worden ze ook nu nog op het terrein aangetroffen, maar een gewone plantenliefhebber zoals ik, plaatst daarbij een groot vraagteken. Wij hebben misschien al wel gehoord van Waterscheerling, Schildereprijs of Valse Vossezegge, maar wie heeft ze in de Demervallei al gevonden?

Daarom oordeel ik het beter om enkele "zeldzamere", maar voor onze streek gemakkelijk waar te nemen soorten te vermelden.

Om een plant het predikaat zeldzaam op te kleven, steunde ik me op de verspreidingskaartjes uit de Plantenatlas (van Rompaey en Delvosalle, 1979) en op een werkje dat verwezenlijkt werd door de Federatie Leefmilieu Hageland en Wielewaal Hageland-Zuiderkempen: "*Zeldzame planten in Hageland en Zuiderkempen*".

Maagdentoren te Zichem

De soorten worden vermeld in de volgorde waarin ze in de Flora van België voorkomen.

Doornden of Pekden: 1 exemplaar in het Testelts Broek. Al is vermoedelijk een aan-geplant exemplaar, hij is steeds een attractie bij geleide wandelingen.

Muizestaart: dit nietige plantje komt misschien maar op 1 standplaats voor. Op enkele vier-kante meter staan echter ontelbare exemplaren bij elkaar.

Blaartrekkende Boterbloem: wordt niet meer vermeld in streeplijsten opgetekend na 1962, maar komt toch nog voor.

Poelruit: hier gebeurt het omgekeerde. De plant werd tot 1962 nooit vermeld voor de streek. Nu is hij aan een verovering van de Demervallei begonnen.

Andere interessante soorten zijn: Helmbloem of Voorjaarshelmbloem, Adderwortel, Groot Kaasjeskruid, Muskuskaasjeskruid, Grauwe Wilg, Bosveldkers, Kleine Veldkers, Boerenkers of Witte Krodde, Veldkruidkers, Steenbreek-varen, Waterviolier, Wateraardbei, Knolsteen-breek, Hazepootje, Teunisbloem, Slipbladooie-vaarsbek, Grote Watereppe, Duizendgulden-kruid, Kromhals, Waterdrieblad, Glad Walstro, Veldsla, Beekpunge, Wilde Kaardebol, Behaard Knopkruid, Dubbelkelk, Kikkerbeet, Wilde Sla, Kanariezaad, Trosdravik, Reuzezwenkgras, Grote Egelskop, Kalmoes, Kraailook, Gevlekte Orchis.

SAMENVATTING

De Demervallei is floristisch gezien een inter-essant gebied. Er is een grote diversiteit aan plantensoorten, er komen een groot aantal species voor en het ontbreekt de streek zeker niet aan zeldzame soorten. Tevens is de Voortse Berg wegens zijn landschappelijke waarde een unicum in de Demervallei. Het zou spijtig zijn wanneer alles zou worden op-geofferd aan een plan om er een recreatie-domein van te maken.

Helmbloem

Foto: L. Kusters

Literatuur

- Bosmans F., 1980. *Hagelands Groen*.
De Langhe e.a., 1983. *Flora van België, het Groot-hertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden (Pteridofyten en sperma-tofyten)*.
Deneef R., 1983. *De Voortberg en de Demerbeemden tussen Averbode, Testelt en Zichem (Scherpen-heuvel-Zichem, Provincie Brabant)*.
Geyskens W., 1978. *Zomerwandeling door Testelt*.
Stieperaere, Fransen, 1982. *Standaardlijst van de Belgische Vaatplanten met aanduiding van hun zeldzaamheid en socio-ecologische groep*.
Van Rompaey E., L. Delvosalle, 1979. *Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora (Pteridofyten en Spermatofyten)*.
Twee lijsten opgesteld door Federatie Leefmilieu Hageland en Wielewaal Hageland-Zuiderkempen, 1980, "Zeldzame planten in Hageland en Zuiderkempen", "Wilde planten in Hageland en Zuiderkempen".

Georges Nijs, Hoevebeemden 23, 3288 Testelt.

KORTE MEDEDELING

De Maretak wordt in Vlaanderen weinig of niet waargenomen. In Brabant en Zuid-Limburg komt hij wel voor, maar het hoofdverspreidingsgebied in ons land ligt in Wallonië.

Afdeling Netevallei telde tot voor enkele jaren 3 vindplaatsen van deze merkwaardige plant, namelijk te Itegem, Westmeerbeek en Heist-Zondershot. Telkens groeide een goed ontwikkeld exemplaar op een populier. Ondertussen werden de waardbomen gekapt en is de Maretak uit de streek verdwenen.

Sylvain Wuyts

Waar zitten ze nu nog... die amfibieën en reptielen ?

HYLA-Werkgroep

Inleiding

Om onze flora en fauna zo doeltreffend mogelijk te kunnen bestuderen en beschermen, moet je eerst achterhalen waar wat groeit en leeft! Dit kan je vrij eenvoudig vertalen als "inventariseren". Niettegenstaande men voor elk beginnend onderzoek hier niet omheen kan, wordt het nut en de noodzaak van inventariseren door velen bekritiseerd en in twijfel getrokken. En nochtans kan je niet ontkennen dat het een waardevolle inbreng is die door elke natuurliefhebber, jong of oud, kan gerealiseerd worden.

Voor de bescherming van onze inheemse herpetofauna is inventariseren een eerste stap in de juiste richting. Het is overigens niet voor niets dat er meer en meer stemmen opgaan om juist die amfibieën en reptielen als parameters te gaan gebruiken voor de nog resterende waardevolle en ongerepte stukjes natuurgebied.

Verzamelde gegevens:

Door de Wielewaalwerkgroep HYLA, die zich specifiek toelegt op de studie en de bescherming van onze inheemse amfibieën en reptielen, werd sinds het begin van de jaren 1980 gestart met het periodiek lanceren van oproepen om herpetologische observaties aan HYLA te bezorgen. Al bij al ontvingen wij gedurende de afgelopen 10 jaar talrijke en ook zeer waardevolle herpetologische gegevens van vele natuurliefhebbers. Uiteraard bleven wij niet bij de pakken zitten en werd ook door leden van HYLA nauwkeurig uitgekeken naar het voorkomen van deze twee diergroepen. Eind 1989 werd dan uiteindelijk de balans opgemaakt en het resultaat zijn de hiernavolgende "waarnemingskaartjes".

Om technische redenen was het ons niet mogelijk al de soorten in éénmaal te publiceren. Dit artikel is dan ook in drie delen/publicaties opgesplitst: een eerste zal handelen over de 7 reptielsoorten, het tweede over de 5 salamanders en het derde over de 8 kikkers en padden.

Waarnemingskaartjes

Wij hebben bewust gekozen voor de benaming waarnemingskaartjes i.p.v. verspreidingskaartjes en wel om verschillende redenen. Eén daarvan is ondermeer terug te vinden in het feit (en het lag enigszins voor de hand) dat de tot heden verzamelde gegevens nog niet van die aard zijn om een reëel beeld te geven van de huidige (= afgelopen decennium) verspreiding. Dit is zeker geen verwijt aan hen die ons tot op heden zo enorm geholpen hebben! Zoals u zelf zal kunnen vaststellen, zijn er nog te veel blanco gebieden/uurhokken waar bepaalde soorten nog zeker (kunnen) voorkomen. Alle inzendingen werden ingetekend zoals opgegeven en niet op juistheid gecontroleerd (die zal in een volgende fase gebeuren), met uitzondering van een te opvallend verkeerd gegeven, bv. Muurhagedis ten noorden van Brussel. Hier en daar kunnen er ook verkeerde determinaties zijn verricht (bv. verwarring tussen wijfje Vinpootsalamander en wijfje Kleine Watersalamander).

In onze kaartjes hebben wij geen rekening gehouden met enige detaillering of schatting van aantallen. Dit was overigens niet onze bedoeling. Gelet uiteindelijk op het feit dat wij ook vrij veel observaties ontvingen, verricht in het Waals landsgedeelte, vonden wij het opportuun om deze gegevens niet verloren te laten gaan en werden ze mee ingetekend op de waarnemingskaartjes.

Het karteren van de gegevens geschiedde volgens de IFBL-codering. In elk uurhok waar de soort werd aangetroffen, werd dit aangegeven met een driehoekje. Dit teken geeft dus aan dat de soort er voorkwam tijdens de periode 1980-1989.

Bij elk kaartje wordt een beknopte soortbeschrijving gevoegd om de determinatie te vergemakkelijken en de natuurliefhebber aan te sporen om verder gegevens te blijven inzenden (zie ook verder onder "Nieuwe oproep"). Indien gewenst kan elke, mits de toezending van 4 postzegels van 14 F) aan het HYLA-secretariaat (Eglantierlaan 39 te 2630 Aartselaar) een determinatietabel bekomen van onze inheemse amfibieën en reptielen.

Tot slot zal het de opmerkelijke lezer (in de derde publicatie kikkers en padden) opvallen dat de kaartjes van Geelbuikvuurpad *Bombina variegata* en de Springkikker *Rana dalmatina* (voor België nieuwe soort) niet zijn toegevoegd. Voor eerstgenoemde kon geen enkele gegeven verzameld worden en overigens wordt de soort beschouwd als vermoedelijk uitgestorven. De Springkikker komt wel voor in de provincie Luxemburg, maar nadere gegevens zijn nog niet bekend.

Bedreigde soorten

Ook voor onze amfibieën en reptielen geldt het dat er bepaalde soorten ernstig bedreigd en aldus zeer kwetsbaar zijn. In die zin hebben wij dan ook beslist om geen gedetailleerde meldingen te verrichten van de uurhokken van twee soorten, nl. van Boomkikker *Hyla arborea* en Zandhagedis *Lacerta agilis*. Op de kaartjes is het desbetreffende hok van de stafkaart 1/50.000 blanco gelaten en wordt met een driehoekje aangegeven dat de soort er ergens voorkomt.

Wettelijke bescherming amfibieën en reptielen

In België is de herpetofauna volledig wettelijk beschermd: in Vlaanderen door het K.B. van 22/9/1980 en in Wallonië door het K.B. van 30/3/1983.

Amfibieën en reptielen mag je dus (zonder ontheffingstoelating) niet vangen, niet verstoren en niet in gevangenschap zetten; evenmin mogen hun woongebieden, nesten of eieren vernietigd worden. De wetgever heeft hierop slechts uitzondering gemaakt voor Groene en Bruine Kikkers, afkomstig van kweekvijvers.

Nieuwe oproep

Alhoewel HYL A tevreden is met de bekomen resultaten van de waarnemingskaartjes, willen wij toch verder werken aan onze herpetologische verspreidingskennis. Hieronder verstaan we dat we nu een nieuwe en laatste oproep lanceren, met vooral aandacht voor de nog vele open plekken.

Wijzelf zullen trachten in de komende vier jaar zo veel mogelijk verenigingen en conservators aan te schrijven om herpetologische waarnemingen in te winnen. In 1994 zullen wij dan hopelijk kunnen overgaan tot de samenstelling van een herpetologische veldgids. Niet alleen om een zo getrouw mogelijke weergave van de actuele verspreiding, maar tevens met een bespreking (per soort) van biotoop, voorplanting, status, enz..., gebaseerd op specifiek inheems onderzoek.

Voor dit alles zouden wij graag nogmaals een beroep willen doen op uw medewerking. Wij verzoeken dan ook elke natuurliefhebber om tijdens zijn excursie(s) te willen uitkijken naar het voorkomen van amfibieën en reptielen en elke notitie te willen doorgeven aan HYL A, Eglantierlaan 39 te Aartselaar (op dit adres kunnen overigens ook gratis inventarisatieformulieren bekomen worden).

Met dank aan...

Deze waarnemingskaartjes zouden niet tot stand zijn gekomen zonder de gewaardeerde inzet van een groot aantal losse medewerkers. Als blijk van dank publiceren wij hierbij de volledige naamlijst. Mocht u toch een herpetologische notitieformulier hebben opgestuurd en uw naam ontbreekt, gelieve ons dan nu reeds hiervoor te willen verontschuldigen. Hopelijk kunnen wij dit dan rechtzetten in 1994?

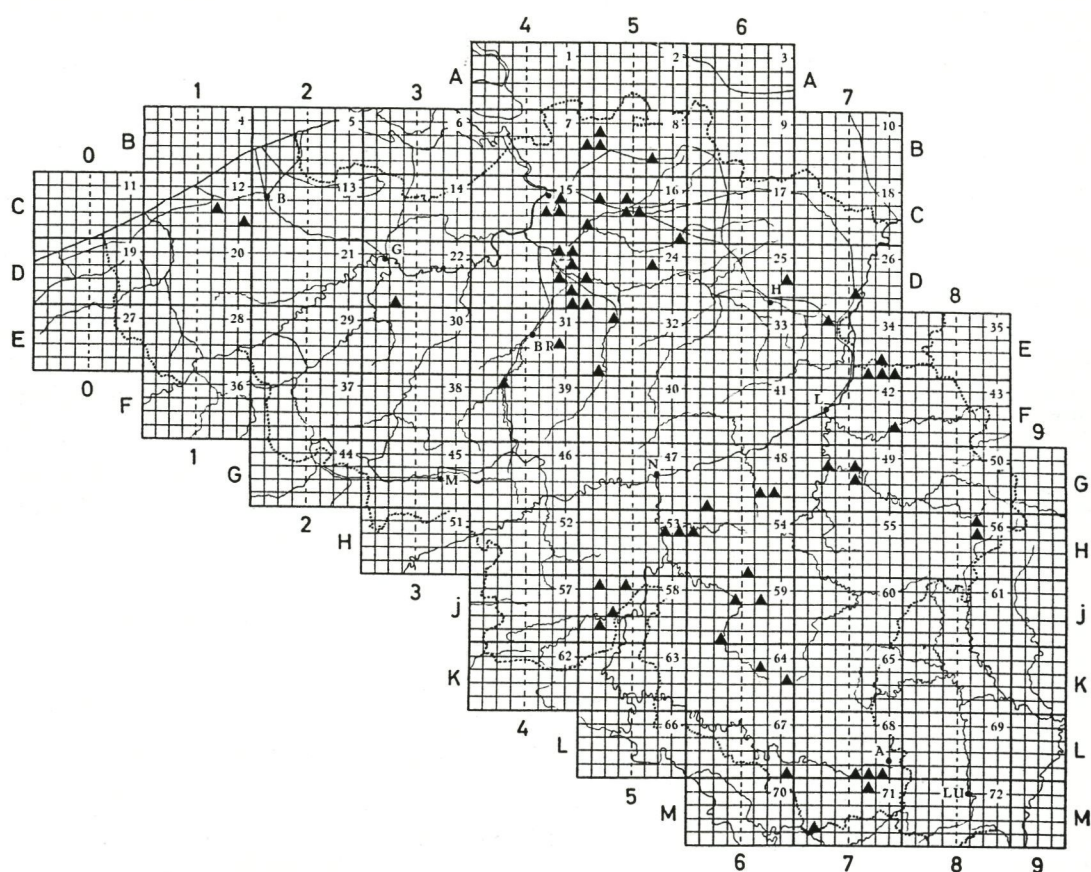
Hazelworm *Anguis fragilis*

Een pootloze hagedis met een rolrond lichaam, bedekt met gladde schubben. De overgang van kop naar romp is weinig opvallend. De rugkleur varieert van beige, grijs of roodbruin tot diep donkerbruin. De vrouwtjes hebben meestal een vertebrale streep en een vrij donkere buik en flanken. Mannetjes zijn meer uniform en bij hen ontbreekt de lengtestreep op de rug. Hun flank is qua kleur gelijk aan de rug. Pasgeborenen zijn op de rug goudkleurig, hebben zeer donkere flanken en een opvallende rugstreep.

De Hazelworm kan een totale lengte bereiken van 50 cm en het lichaam is ongeveer even lang als de staart; deze kan wel afbreken, maar de hergroei beperkt zich dan tot een klein stompje.

Verspreiding volgens Sparreboom (1981): plaatselijk in geheel België; in Wallonië wel meer algemeen dan in Vlaanderen.

Waarnemingskaartje Hazelworm *Anguis fragilis*: periode 1980-1989

Hazelworm

Foto: R. Willockx

Zandhagedis *Lacerta agilis*

Dit is onze grootste hagedis, gekenmerkt door een stevige, gedrongen lichaam, een opvallend stompe forse kop en relatief korte poten. Deze soort kan een lichaamslengte bereiken van 8 cm en een totale lengte (staart inclusief) van 20 cm.

De grondkleur van de rug is meestal grijsbruin of beige, met in het midden een rij donkerbruine vlekken, die vaak witte stipjes of streepjes omsluiten. Deze donkere vlekken kunnen soms verenigd zijn tot een doorlopende middenband. Ook op de flanken is er meestal één rij van donkerbruine vlekken met elke een witte kern.

Bij de mannetjes zijn de flanken (vooral in het voorjaar) opvallend heldergroen van kleur en bezaaid met zwarte spikkels.

Buik groengeel tot geelwit, al dan niet met donkere vlekjes.

Verspreiding volgens Sparreboom (1981): op enkele plaatsen in de provincies Antwerpen en Limburg en verder alleen in het zuiden van de provincie Luxemburg.

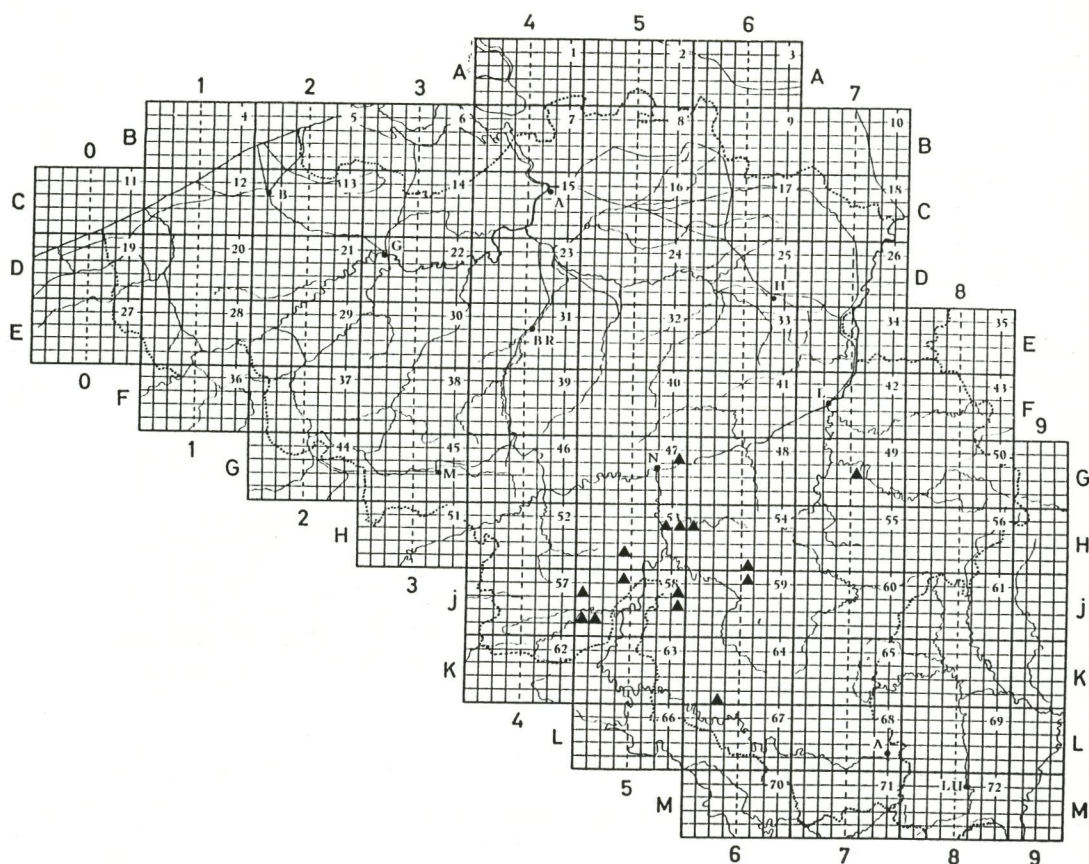
Waarnemingsplaats Zandhagedis *Lacerta agilis*: periode 1980-1989

Muurhagedis *Podarcis muralis*

Een zeer snelle en alerte hagedis met een enigszins afgeplat lichaam en een spitse snuit. Lichaamslengte tot 7 cm, totale lengte tot 18 cm. Grondkleur licht- tot donkerbruin met soms een groene tint. De mannetjes hebben op de rug een netwerk van zwarte, donkerbruine vlekken en meestal donkergekleurde flanken. Vrouwjes zijn eerder lichter van kleur met een meer (in de lengterichting) gestreept uiterlijk. Kenmerkend is de rij helderblauwe vlekjes die vooral bij mannetjes (en sommige wijfjes) aanwezig is op de overgang van buik naar flanken. Keel meestal crèmewit met bruin of zwarte vlekjes; buik rooswit, geel, oranje of lichtrood, niet zelden met donkerbruine of zwarte spikkels.

Verspreiding volgens Sparreboom (1981): slechts aan te treffen in de valleien van de Maas, Ourthe, Amblève, Lesse en enkele kleinere bijriviertjes (provincies Luik, Namen en Luxemburg)

Levendbarende Hagedis *Lacerta viviparis*

De kleinste en meest algemene hagedis met een lichaamslengte van 6 à 7 cm en een totale lengte van 16 cm. Deze soort heeft een klein stomp kopje en een rolrond lichaam. Kleur en patroon zijn zeer variabel en kunnen variëren van olijfgroen, beige, grijs- of roodbruin tot donkerbruin. Het patroon is zeer onregelmatig en bestaat uit lichte en donkere strepen en vlekken. Sommige individuen zijn vrijwel ongekleurd en egaal van kleur, anderen hebben dan weer een uitgesproken gestreept uiterlijk. Buikkleur geelwit tot geel of roos met geen of enkele zwarte stipjes (wijfjes) of wel heldergeel tot oranje-rood met een groot aantal zwarte vlekken (mannen). Jonge dieren zijn vaak goudbruin of zwart gekleurd.

Drachtige wijfjes hebben een opvallend gezwollen achterlichaam door de aanwezigheid van de embryo's.

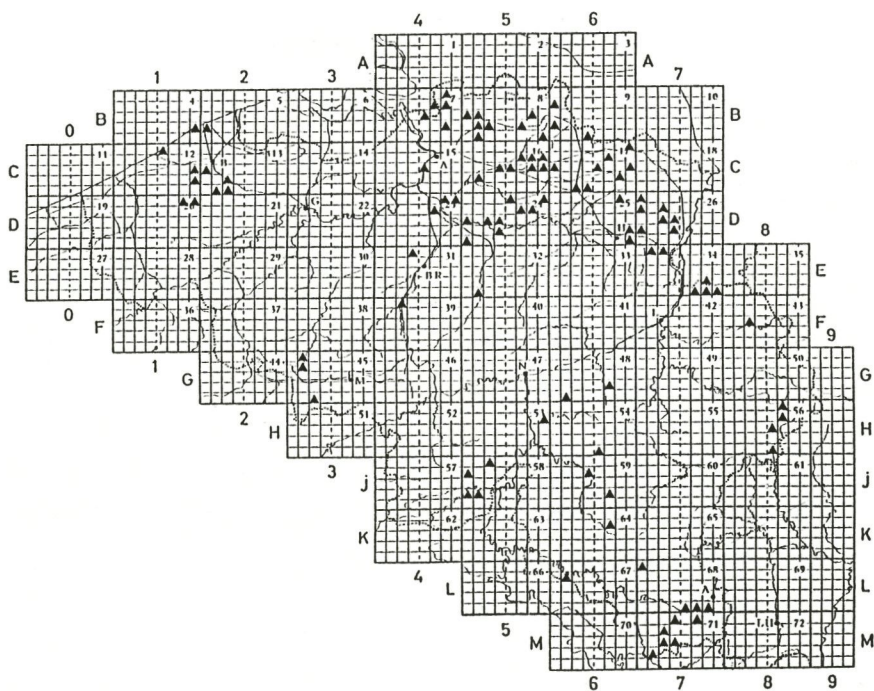
Verspreiding volgens Sparreboom (1981): plaatselijk algemeen in gans België.

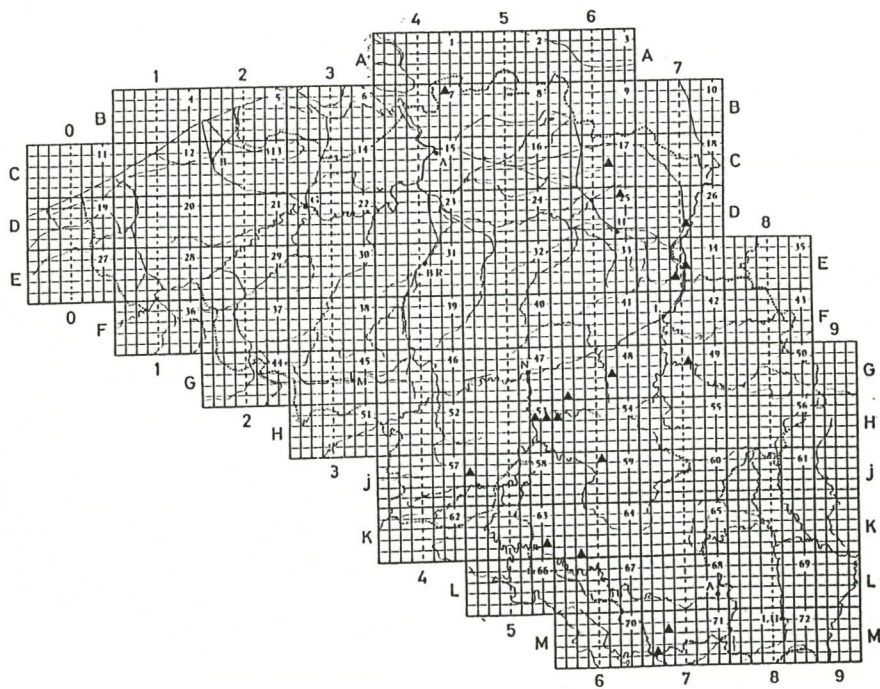
Levendbarende Hagedis

Foto: R. Willockx

Waarnemingskaart Levendbarende Hagedis *Lacerta vivipara*: periode 1980-1989

Waarnemingskaart Gladde Slang *Coronella austriaca*: periode 1980-1989

Gladde Slang *Coronella austriaca*

Een vrij kleine, slanke slang met een relatief smalle kop en een huid met gladde schubben. Kan uitzonderlijk een lengte van 70 cm bereiken. Grondkleur grijs of lichtbruin, soms met een roos-rode schijn. Op de rug twee lengterijen van donkere vlekken, die soms dwarsstreepjes kunnen vormen. Op de zijkanten van de kop loopt een duidelijke donkere streep, vanaf het neusgat en "door" het oog tot op de hals. Als niet-gifslang te herkennen aan de ronde pupil!

Buik grijs tot zwart met een onduidelijk en onregelmatig patroon van lichte onopvallende stipjes.

De soort vertoont dikwijls een agressief bijterig karakter, maar de beet is totaal ongevaarlijk en niet giftig!

Verspreiding volgens Sparreboom (1981): op enkele plaatsen in de Antwerpse en Limburgse Kempen en in Brabant en Henegouwen; algemener ten oosten van Samber en Maas (provincies Luik, Namen en Luxemburg).

Ringslang *Natrix natrix*

Een vrij grote slang met een stevige brede kop. Mannetjes worden tot 90 cm lang en wijfjes tot 120 cm (de meeste dieren zijn wel kleiner). Rugkleur olijf- of grijs- of bruingroen, meestal met meerdere dwarse rijen zwarte vlekken op flanken (en rug). Achter de kop zijn er twee lichte- of heldergele vlekken, die elkaar (bijna) raken en meestal afgezoomd zijn door twee sterk contrasterende zwarte driehoekige vlekken. Bij vele (oudere) dieren ontbreken deze echter dikwijls!

Buik: wit tot geelwit met duidelijke zwarte blokjes/vlekken die onregelmatig gerangschikt zijn. Een Ringslang bijt nooit en heeft een ronde pupil, als kenmerk voor een niet-giftige slang.

Bij verstoring scheidt deze soort een kwalijk riekend anaalsekreet af of houdt zich schijndood. Zwemt uitstekend.

De opgave van hok B4 is afkomstig van een verkeersslachtoffer; de melding van C5 betreft uitgezette exemplaren (in een natuurreserveaat), die zich er echter met succes voortplanten.

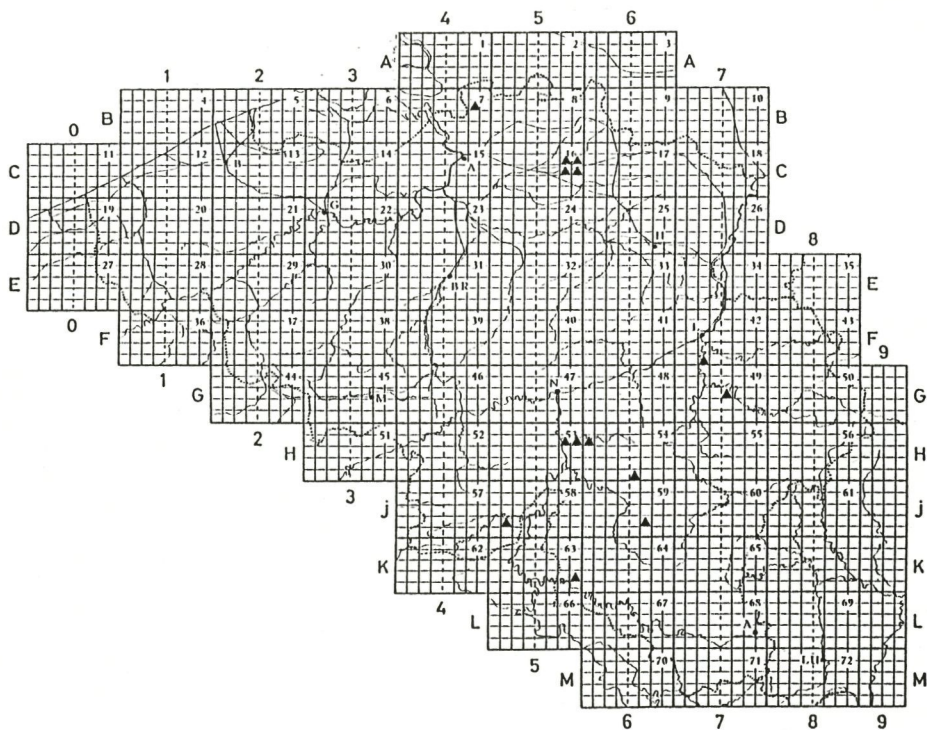
Verspreiding volgens Sparreboom (1981): op enkele plaatsen in Henegouwen en Brabant; algemener in de rivierdalen ten oosten van Samber en Maas (provincies Luik, Namen en Luxemburg).

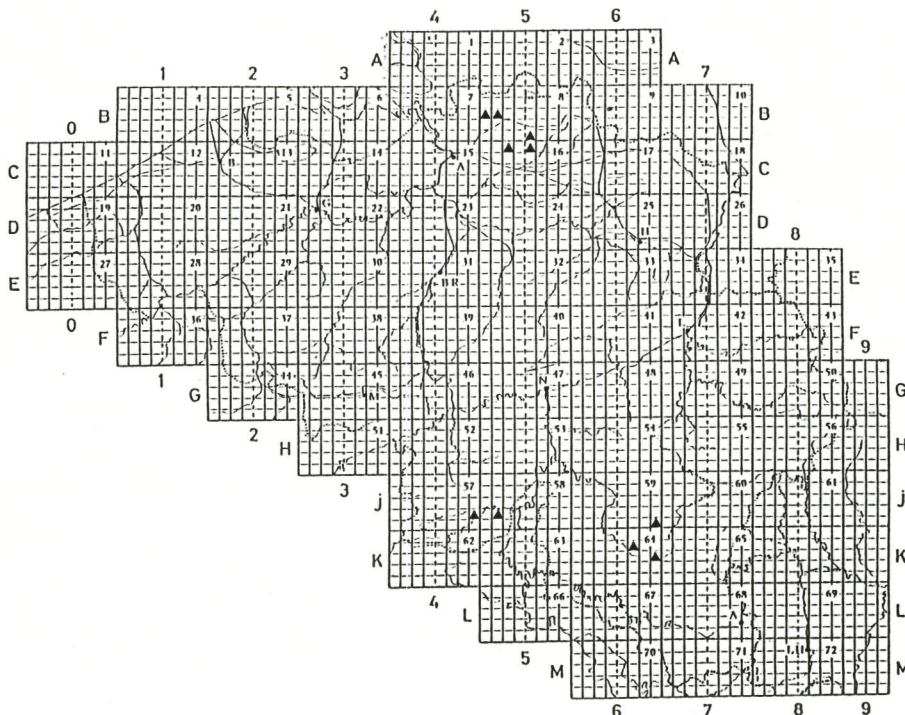
Ringslang, schijndood

Foto: R. Willockx

Waarnemingskaart Ringslang *Matrix matrix*: periode 1980-1989

Waarnemingskaart Adder *Vipera berus*: periode 1980-1989

Adder *Vipera berus*

Een tamelijk kleine, plompe slang met een korte staart en een duidelijk afgescheiden kop (die soms driehoekig van vorm kan zijn). Wordt zelden groter dan 65 cm.

De bovenzijde van de kop is bedekt met vele kleine schildjes. Het oog is roodgekleurd, met een voor Europese gifslangen typische verticale spleetvormige pupil. Rugkleur en -patroon tamelijk variabel. De mannetjes zijn meestal lichtbruin of (vooral na de vervelling) grijsachtig met een contrasterende donkerbruine/zwarte band of zigzagstreep. Vrouwtjes zijn rood- tot donkerbruin met een gelijkaardige al dan niet getande, dorsale rugband.

Buikkleur: blauwgrijs tot zwart.

Verspreiding volgens Sparreboom (1981): in Vlaanderen slechts op enkele plaatsen in de Antwerpse Kempen; verder in het zuiden van Henegouwen en meer algemeen in de provincies Namen en Luxemburg.

Naamlijst der medewerkers

Abeloos A., Annaert W., Barbara B., Bauwens D., Beeldens F., Belloy J., Benoy L., Bergmans H., Bossuyt F., Bresseleers A., Bronselaer G., Bulteel G., Buytaert P., Catthoor G., Coudeville J., De Beuf H., De Bock P., De Caluwé Ch., De Gelas J., De Gersen R., De Groot F., Dehenau D., De Jonghe, De Ridder J., De Roover P., Deruyver B., Desempelaere D., De Swert J., De Volder J., De Weerd A., Dhondt H., Dons P., Dupont V., Durinck A., Geenen W., Geens M., Gerene P., Goddeeris B., Goedtkindt E., Haelen W., Hellemans B., Henderickx J., Hendrickx P., Herremans J., Hordies F., Jacobs A., Jacobs P., JNM Afdelingen, Jooris, Jonckheer F., Kiebooms J., Lavaert J., Lagaert E., Lehaen B., Levis, Loos G., Maertens L., Maes P., Maes R., Marijnissen C., Marschang B., Marschang D., Masure S., Mertens A., Moens J., Pauwels L., Peeters C., Petit M., Pierret G., Pinseel J., Pollet M., Pottier M., Raes D., Robberecht G., Rodts A., Sanders D., Say F., Schepers M., Sterckx K., Stichting Herpetologische Studiegroepen (NDL), Stock B., Straus B., Struyf H., Stuer L., Stulens W., Tafforeau J., Toen C., Tutenel J., Tyteca H., Valckenborg F., Van Ammel J., Van Bochaute J., Van Daele L., Van De Gaar J., Vandegoer J., Vandenberghe L., Van de Sande A., Vandijck J., Van Hecke A., Van Hecke P., Vanherck L., Vanheeuverswijn J., Van Huffelen G., Van Puymbroek B., Van Vlierden G., Van Renthergem, Van Spaendonck G., Van Spaendonck W., Verbruggen M., Vercammen A., Verdijck L., Verlinden S., Vermeylen M., Verschoore K., Verschueren L., Verschuere L., Versmissen J., Vervaecke N., Vervoort F., Vincke A., Walleyen R., Werkgroep De Ortoolaan, Weynants E., Wielewaaalafdelingen, Wieme G., Wijns F., Wijzen F., Willemyns F., Willockx R., Wijnen F.

Literatuur

Sparreboom M. (red.), 1981. *De amfibieën en reptielen van Nederland, België en Luxemburg*. A. Balkema, Rotterdam. 284 p.

HYLA - Wielewaaal Werkgroep Amfibieën en Reptielen, p/a A. Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar.

Vixen

Kowa

CELESTRON

Van Grootven

TELESCOPEN-SPECIALZAAK
voor NATUUR en ASTRONOMIE.

Maandag gesloten

OPTISCHE INSTRUMENTEN

Kapellestraat 20 - Telefoon 03-887.96.49

B-2630 AARTSELAAR

voor U gesprokkeld

— De Belgische spuitbus zou ozonvriendelijk worden. Slechts 5 % van de spuitbussen die ons land invoert of produceert zal nog het schadelijk CFK-gas bevatten.

— De Westduitse pianobouwer Steinway gebruikt geen ivoor meer voor zijn klavieren, om zo bij te dragen tot de bescherming van de Olifant.

— Tien jaar ervaring met de "schone auto" in de VS relativeren het optimisme. Ondanks technische snuffjes als catalysatoren en loodvrije benzine is de uitstoot met stikstofoxiden door het autoverkeer in de VS met 10 % gestegen.

— Twintig landen ondertekenden een conventie die de visvangst met grote drijfnetten verbiedt. Vooral Taiwan en Japan gebruiken reusachtige netten van soms tientallen kilometers lang om hun drijvende visfabrieken te bevoorraden. Het hoeft misschien niet gezegd dat deze landen deze conventie NIET ondertekenden.

— Minister Kelchtermans heeft een mestactieplan uitgewerkt om het hoofd te bieden aan het nijpend probleem van de mestoverschotten. De Belgische Boerenbond heeft inmiddels reeds heel wat bezwaren geuit tegen dit plan (de vervuiler betaalt!).

— Brazilië komt er langzamerhand van terug elke buitenlandse bemoeienis met het Amazonegebied af te wijzen. In januari '89 gaf de president de Britse popster Sting toestemming om een wereldwijde inzamelactie te beginnen voor een gigantisch indianenreservaat. In april presenteerde de president een miljoenenproject voor het behoud van regenwouden, dat plannen omvat voor de aanleg van nieuwe wouden en indianenreservaten, de stichting van een milieufonds, een verbod van export van timmerhout en de vorming van een speciaal korps om bosbranden te bestrijden.

— Volgens de verantwoordelijke ingenieur van AROL is er in het natuurreservaat van Blaas-

veld asbest gebruikt voor de verharding van de wandelpaden, maar in zo geringe mate dat er absoluut geen gevaar bestaat voor de gezondheid.

— Van 9 tot 29 april 1990 ging er een internationale voettocht door langs de Schelde door Zeeland, België en Noord-Frankrijk om de aandacht te vestigen op de enorme vervuiling van de stroom. Verschillende Wielewaalafdelingen uit het Scheldegebied lieten zich hierbij niet onbetuigd.

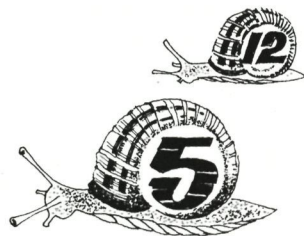
— Volgens L.J., die de Antwerpse Vogelmarkt 9 maal bezocht tijdens de tweede helft van 1989, worden hier vooral vogels verkocht, afkomstig uit Indonesië. Een gezond ex. kost al gauw 1.500 F en veel vogels hebben een prijskaartje van boven de 2.500 F het stuk. Europese zangvogels, waad- en roofvogels worden niet aangeboden op de markt. Bij de handelaars thuis kan men echter alles bestellen en bekomen, als men maar enkele weken geduld heeft en genoeg wil betalen.

— Zoersel is de eerste tropisch-houtvrije gemeente van Vlaanderen. Het besluit om in eigen en door de gemeente gefinancierde projecten geen tropisch hout te gebruiken dateert van 10 april 1989. Het gemeentebestuur drinkt nog maar alleen Wereldwinkelkoffie. Bij een receptie op de gemeente wordt Wereldwinkelwijn geschonken. Een en ander is een gevolg van de campagne van Broederlijk Delen rond het tropisch regenwoud.

— Uit een rapport van het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek in Meteren (Ned.) blijkt dat ook de vogels lijden onder de zure regen. In door zure regens aangetaste bomen bevatten de bladeren minder kalk. Ook de rupsen, het favoriete voedsel van de mezen, krijgen hierdoor minder kalk. De vogels leggen hierdoor eieren met dunne schaal, waardoor het ongeboren kuiken verdroogt. Soms is er zelfs helemaal geen eischaal meer.

H. Franckx

Vijf vóór Twaalf

NOORD-LIMBURGS PROJECT VOOR DE BESCHERMING VAN DE ORTOLAAN

Naar aanleiding van haar vijfjarig bestaan heeft de Rotary-Club Neerpelt-Dommelvallei zich tot doel gesteld een waardevol natuurgebied aan te kopen en te beheren om te trachten hier de laatste Ortolanen van Vlaanderen te bewaren.

De Werkgroep Isis uit Peer treedt op als coördinator voor het project.

Mederwerking verlenen De Wielewaal, Natuurreservaten, Lisec, Vogelwerkgroep Pelt, V.E.N. e.a.

Om het project te kunnen financieren worden voorzien: een persconferentie, een promotiebrochure, de uitgifte van een kunstwerk, een filmvoorstelling, een promotiedag en het opnemen van advertenties.

De Ortolaan bereikt in onze streken de noordelijke grens van zijn verspreidingsgebied. Hij is nooit algemeen geweest en kwam enkel voor in het noorden van het land. De huidige populatie bedraagt nog slechts 5 % van die van 1950.

De voornaamste oorzaak van deze achteruitgang is vermoedelijk de teloorgang van de kleinschalige landbouw.

In 1987 werd het Fonds ter Instandhouding van de Ortolaan opgericht. Het Fonds tracht het typische landschap van Noord-Limburg zo veel mogelijk te behouden, door zich o.m. te verzetten tegen het rooien van hagen en bosjes. Landbouwers worden aangesproken om op hun bedrijf milieuvriendelijke methodes te gebruiken; wie ermee instemt op zijn grond enkele lapjes in te zaaien met gerst of rogge, in plaats van maïs, kan rekenen op een financiële compensatie.

In 1988 besloot het WWF de werking van het Fonds financieel te steunen.

Wij hopen dat deze wanhopige poging van de regio Noord-Limburg om de Ortolaan een overlevingskans te geven, succes mag hebben.

H. Franckx

NEDERLANDERS NEMEN MAATREGELEN OM AANTASTING DOOR RUILVERKAVELING VAN HET GRENSOVERSCHRIJDEND NATUURGEBIED RIETLAND DE MAATJES TE STOPPEN

Op het grondgebied van de gemeenten Kalmt-hout, Wuustwezel en Zundert (NL) ligt het grensoverschrijdend natuurgebied De Maatjes. Het bestaat uit een rietmoeras met omliggende veenweiden, waterplassen en broekbosjes. Het is internationaal bekend, vooral om zijn zeldzame broedvogels.

Nederlands en Belgisch grondgebied horen bij elkaar. Historisch, landschappelijk en ecologisch vormen beide landsdelen één geheel. Aantasting aan Belgische zijde zal onvermijdelijk ook schadelijke gevolgen hebben voor het Nederlandse reservaatdeel.

Het Nederlands beschermd gedeelte werd onlangs nog verder uitgebreid met aangrenzende natte weilanden, dit in het kader van de ruilverkaveling Zundert. Aan Nederlandse zijde wordt er aan degelijk natuurbeheer gedaan. Het waterpeil en waterkwaliteit worden degelijk in de gaten gehouden en men streeft naar gebiedsuitbreiding tot 135 ha. Dit alles in de beste verstandhouding en met de medewerking van de milieuverenigingen.

Het Belgisch deel van het natuurgebied is een stukje beekdal van de Broekloop met een oppervlakte van ongeveer 100 ha. Het zijn grotendeels gemeentegronden. Voor gans dit gebied ten oosten van de baan Nieuwmoer-Wuustwezel wordt klassering als landschap in het vooruitzicht gesteld.

Aan Belgische zijde is het natuurbeheer voor dit gebied een totaal onbekend begrip en men laat heel dat prachtig landschap gewoon verloederen. Erger nog, in het kader van de ruilverkaveling is men zinnens om, met overheidssteun, het gebied nog verder aan te tasten.

Het is zelfs zo ver gekomen dat men aan Nederlandse zijde besloten heeft om hun deel

van het natuurgebied af te scheiden van het Belgisch deel. Langsheen de grens en verder tegenaan de Roosendaalse Vaart zal een dijk aangelegd worden om vervuiling vanuit België tegen te houden.

Het Belgisch gebied is nochtans "degelijk" beschermd, d.w.z. "op zijn Belgisch", dus alleen maar "theoretisch", en dit nog wel viervoudig.

1. Als geklasseerd landschap, de 10 ha rietveld. Het Riet wordt echter nooit gemaaid en aan twee zijden ligt er een vuilnisbelt.
2. Als gedeelte van een waterwinningsgebied. Er is echter niet eens een afbakening met de gekende bordjes zodat het naleven van de reglementering op het gebruik van drijfmest niet eens kan gecontroleerd worden.
3. Als speciale beschermingszone (vogelrichtlijngebied). Volgens art. 2 van de Europese Richtlijn d.d. 02.04.79 moeten in het gebied "specifieke maatregelen genomen worden met het oog op de instandhouding en het herstel van natuurwaarden". Volgens art. 4 van het Besluit van de Vlaamse Executieve d.d. 17.10.88 moet deze zone "ge vrijwaard blijven van vervuiling, verslechtering en versterking".

Bij besluit van de Vlaamse Executieve d.d. 23.03.89 dient een milieu-effect-rapport te worden opgesteld op ruilverkavelings-, landinrichtings- en waterhuishoudingsprojecten.

Het ruilverkavelingscomité doet alsof die richtlijnen en besluiten gewoon niet bestaan.

4. En tenslotte zijn er ook nog de Gewestplannen met specifieke voorschriften betreffende reservaatgebied, natuurgebied en agrarisch gebied met ecologische waarde. Ook daar trekt het ruilverkavelingscomité zich niet van aan.

Tot daar de bestaande reglementeringen die De Maatjes als natuurgebied veilig (zouden moeten) stellen.

Intussen is er ook nog het MINA-plan van Minister Kelchtermans bijgekomen. Als "Hoofdoelstellingen van het natuurbehoud in Vlaanderen" worden er in dat MINA-plan zes "basisdoelstellingen" vooropgesteld, o.a.

- Absoluut behoud van de huidige natuur- en landschapswaarde
 - Herstel en ontwikkeling van natuurwaarden.
- Minister Kelchtermans "beloof" in zijn antwoord op parlementaire vraag nr. 176 d.d. 29.01.90, de werken in De Maatjes niet te

Het moerasgebied De Maatjes

zullen betoelagen ingeval "mocht blijken, dat de werken aanleiding zullen geven tot onaantoonbare milieuschade". Maar aan zulke "grootspraak" hebben wij geen boodschap wanneer een andere minister deze werken wel betoelaagd.

In zijn antwoord op vraag 173 d.d. 26.01.90 stelt minister Kelchtermans verder dat de uitvoering van de geplande werken in De Maatjes onderworpen zijn aan een bouwvergunning en dat, voor het afleveren van die bouwvergunning, minister Waltniel bevoegd is. Om die bouwvergunning te kunnen afleveren moeten eerst de Gewestplannen nog veranderd worden... en dat zou dan helemaal niet passen in het kader van het MINA-plan.

Onze vraag is nu: "Wat gaat de 'ontwerper' van het MINA-plan nu doen wanneer men voor De Maatjes de Gewestplannen zou aanpassen of wanneer men in dat gebied toch werken zou uitvoeren zonder die gewestplannen te veranderen.

"Red de Voorkempen" en "Rietland De Maatjes" vragen aan minister Kelchtermans

- stopzetten van alle ruilverkavelingswerken in en rond De Maatjes
- herstel van de reeds aan de natuur toegebrachte schade
- onmiddellijk klassering van het gebied als landschap.

GROENENDIJK-MONOBLOC BEDREIGD

Door onze Nationale Werkgroep Natuurbehoud, samen met Wielewaalafdeling Westkust, werd bij de ministers T. Kelchtermans en L. Waltniel bezwaar ingediend tegen het feit dat de klassering van de Groenendijkduinen te Oostduinkerke/Koksijde vernietigd werd door de Raad van State.

Bij koninklijk besluit van 18 september 1981 werd het duinencomplex Groenendijk-Monobloc (75 ha) door de toenmalige minister M. Galle integraal gerangschikt als landschap. Bij de gevolgde procedure moet destijds blijkbaar iets over het hoofd gezien zijn. De Raad van State baseerde zich daar op om de rangschikking nietig te verklaren. Dit opent echter opnieuw de mogelijkheid om dit uiterst belangrijke duinencomplex om te vormen tot woonuitbreidingszone voor sociale woningbouw. Dit was zo trouwens voorzien op het gewestplan.

Onze vereniging heeft de betrokken ministers met aandrang gevraagd zo vlug mogelijk een nieuwe rangschikkingsprocedure in te zetten. Minister Waltniel heeft inmiddels bekend gemaakt de procedure ingezet te hebben tot wijziging van het gewestplan, namelijk omvorming van de woonuitbreidingszone tot een reservaatzone.

Dit is een omslachtig proces, dat flink wat tijd vergt, maar we hopen dat daarmee Groenendijk-Monobloc definitief veilig gesteld zal zijn.

van Aalscholver tot Zeis

NIEUWE AANKOPEN IN HET LAND VAN WAAS

Op 20 februari j.l. tekende het Dagelijks Bestuur bij notaris A. Robeyns te Antwerpen de akte tot aankoop van een perceel grond, grenzend aan het Wielewaalreservaat "Het Panneweel" te Sint-Gillis-Waas.

De kadastrale gegevens zijn: 3e afdeling (Meerdonk), ter plaatse "Turfbanken", sectie B nr 311. De oppervlakte bedraagt 61a 10ca.

Volgens de nieuwe regeling staan de afdelingen Land van Waas volledig in voor de aankoop. De raad van beheer wenst ze hierbij veel succes.

H. Franckx

Verenigingsberichten

RAAD VAN BEHEER

Uit het verslag van de vergadering van zondag, 11 februari 1990.

- Van AROL, Dienst Natuurbehoud ontving De Wielewaal voor 1989 1,5 miljoen F aankoopsubsidie en 300.000 F voor de werkingstoelage voor het reservatenfonds.
- De Koning Boudewijnstichting bekroonde volgende Wielewaalprojecten:
afdeling Schelde-Leie voor de Longkruidbosjes, de Langemeersen en de Zeverenbeek (totaal 720.000 F).
afdeling Nete en Aa voor het Zammelsbroek (60.000 F).
afdeling Noord-Limburg voor de Veewei en de Dommelvallei (totaal 559.000 F).
afdeling Lier voor de Steenbeemden (300.000 F).
afdeling Land van Waas Noord voor de Gavers en de Lange Vaag (totaal 245.000 F).
afdeling Netevallei voor de Goren (totaal 108.000 F).
de Turnhoutse afdelingen voor de Hoge Mierdse Heide, de Korhaan en Drintjen Queten (totaal 934.000 F).
- Afdeling Brussel schonk ter gelegenheid van haar 40 jarig bestaan 40.000 F ten bate van het reservatenfonds.
- Van nu af aan worden alle giften voor afdelingen die op de Centrale toekomen voor 100 % doorgestort.
- Op 26 januari j.l. tekende het Dagelijks Bestuur bij notaris Berben te Neerpelt de akte tot aankoop van 17 percelen in de Dommelvallei te Peer met een total oppervlakte van 2ha 41a en 52ca.
- Deftinge, fusiegemeente van Lierde en behorend tot afdeling Zwalmvallei werd overgeheveld naar afdeling Geraardsbergen.
- Afdeling Merelbeke heet voortaan Merelbeke-Melle.
- Bij gebrek aan kandidaat-bestuursleden stopt afdeling Kregenland ermee. De leden worden overgeheveld naar Meetjesland.
- De 7e gemeenschappelijke conservatorsdag heeft plaats op zaterdag, 28 april 1990. Omdat we geen definitieve gegevens heb-

ben, zullen de Wielewaalconservators per brief verwittigd worden.

- De 2e Vlaamse Ornithologische Studiedag heeft plaats te Antwerpen op 27 oktober 1990.
- Hyla publiceerde 3 nieuwe brochures en 2 stickers.
- De Wielewaal werkt mee aan de Kempen-dag '90, ingericht door de provincie Antwerpen. Deze dag valt samen met de nationale trein-tram-busdagen op 6 en 7 oktober. Thema "Groen en Doen".
- Het Wielewaalreservaat De Langemeersen van afdeling Schelde-Leie werd officieel erkend.
- Voor "Het Speelhof" en "De Gavers", reservaten van afdeling Land van Waas-Noord, werden de erkenningsdossiers ingezonden bij AROL.

H. Franckx

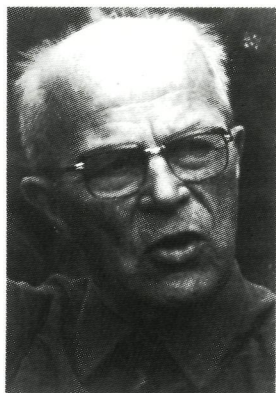
DE SCHELDE EN HAAR NATUURWAARDE IN HET LAND VAN DENDERMONDE

Door afdeling 's Heerenbosch werd zopas een uitgebreide brochure uitgegeven met als titel "De Schelde en haar natuurwaarde in het land van Dendermonde".

Samensteller is Gustaaf Van Gucht. De inhoud is erg gevarieerd. Uiteraard wordt begonnen met een stukje ontstaansgeschiedenis van de Schelde en een aantal gegevens i.v.m. bevaarbaarheid, indijking, getijdenwerking, overstromingen enz. Flink wat aandacht krijgt de scheepvaart op de stroom. Maar de meeste plaats wordt natuurlijk ingeruimd voor de biotopen langs de Schelde, de fauna en flora ervan en het beheer van deze natuurterreinen. Besloten wordt met de vervuiling van het Scheldewater. Een erge zaak, en ondanks de verschillende beleidsintenties en reeds genomen maatregelen zullen we in de nabije toekomst nog geen zuivere Schelde moeten verwachten.

De brochure kost 50 F (12 F verzendingskosten niet inbegrepen) en kan besteld worden bij Moniek De Clerq, Brusselmanstraat 22, 9360 Buggenhout, tel. 052/33 61 19 (vanaf 25 exemplaren: 35 F).

IN MEMORIAM JOS CUYPERS

Op 28 februari j.l. overleed te Geel Jos Cuypers. Hij was 80 jaar oud.

Cuypers was vele jaren terug voorzitter van de Wielewaalafdeling Herentals, beheerder en ondervoorzitter van de nationale Wielewaal. Zijn actieve inbreng tot 1950 als

bestuurslid van De Wielewaal heeft ervoor gezorgd, dat momenteel duizenden mensen ijveren voor het behoud van de natuur.

Jos Cuypers was een eminent veldornitholoog, gaf geregeld voordrachten in Wielewaalafdelingen en schreef voor het tijdschrift Wielewaal vele boeiende en originele vogelartikels.

Hij was een van de stichters van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten en werd beheerder en ondervoorzitter van deze vereniging. Onder zijn impuls kochten de BNVR in 1953 de Snepkensvijver in Lichtaart aan. Dit was het eerste reservaat van deze vereniging. Daarmee werd in Vlaanderen de basis gelegd voor de vrijwaring van natuurgebieden, op een ogenblik dat het begrip milieubehoud nog niet tot de massa was doorgedrongen. Jos Cuypers zette zich ook in voor de Zegge te Geel en voor de Ronde Put in Postel. Als conservator van de Snepkensvijver en van de Ronde Put heeft hij van 1953 tot 1985 met onverminderd enthousiasme tijdens zijn talloze rondleidingen duizenden bezoekers attent gemaakt op de wonderlijke wereld van de vogels. In het Bulletin van de BNVR verscheen jaarlijks zijn verslag over het vogelleven in beide reservaten.

Ouderdom en de daarmee gepaard gaande ziektes verplichtten hem ertoe zich de laatste jaren terug te trekken.

Bekend om zijn kennis van de natuur en van de vogels, trad Jos Cuypers op als een van de pioniers, die het milieubesef hebben wakker gemaakt bij de bevolking. Vele natuurvrienden zullen met heimwee nog vaak terugdenken aan de boeiende tochten die ze met conservator Cuypers gemaakt hebben. De natuurbeweging heeft een verdienstelijk man verloren.

Donderdagmorgen, 8 maart, werd hij begraven op het stedelijk kerkhof van Herentals, gelegen tussen de dennenbossen en op slechts enkele km van de Snepkensvijver waar Jos Cuypers een groot deel van zijn leven doorbracht.

H. Franckx

47ste WIELEWAALCONGRES MET ALS THEMA DE DEMERVALLEI

Organisatie:

Wielewaalafdeling Hageland-Zuidekempen
secretaris: E. Van Linthoudt, Hanenberg 12,
3288 Testelt, tel. 013/77 53 52
coördinator: R. De Fraine, Molenbergstraat 3,
3288 Testelt, tel. 013/77 52 69

ZONDAG 20 MEI 1990

PROGRAMMA

Voormiddag

Alle wandelingen beginnen stipt om 9.30 u.

Averbodse bossen en omgeving

Algemene leiding: Joris Janssens

Schulens Broek

Algemene leiding: Koen Leysen

Kloosterbroek/Vierkensbroek/Testeltse Voortberg

Algemene leiding: Rogier De Fraine

Namiddag

Alle wandelingen beginnen stipt om 14 u. op de markt van Zichem.

Schulens Broek

Kloosterbroek/Vierkensbroek/Testeltse Voortberg

Algemene leiding: als boven

Natuurreservaat Asdonk/De Schans

Algemene leiding: Juul Vandamme

Middagmalen kan ter plaatse in Zaal Munte (markt Zichem).

Koude schotel met: twee varkensrolladen gevuld met verse tuinkruiden, gebraden kipfilet, hamrolletje met asperges + 2 sausen, aardappelsla en broodjes. Prijs: 350 F, drank niet inbegrepen. Bestelling door overschrijving vóór 13 mei 1990 op het reknr.: 000-0941972-05 van WA Hageland-Zuiderkempen met vermelding van het aantal personen.

Boterhameters kunnen terecht in een aantal andere gelegenheden op de markt. Congreswandelaars die in een hotel wensen te overnachten nemen contact op met R. De Fraine.

ACTIVITEITENKALENDER

-v- = vertrek

-e- = einde

-l- = leiding

-m- = mee te brengen

MEI

1

Aalter. Nachtegalenwandeling Koningsbos-Ganzekleit. -v- 5u. Pilkam Usselweg 183, Knesselare -l- J.Pauwels. -e- 7.30u.

Antwerpen-Centrum. Beluisteren van ontwakende vogelwereld in de Oude Landen Ekeren. -v- 5u. kasteel van Veltwijck Ekeren. -l- A.Vervoort. -e- 9u.

Geraardsbergen. Vroegochtendwandeling (vogelzang) in het Raspaillbos te Moerbeke-Galmaarden (Bosberg) gevolgd door ontbijt ter plekke. -v- café Uitkijktoren 5u. -l- L.Van der Trappen. -e- 9u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Voerstreek. -v- 7.40u. kruispunt Hechtel. -l- A.Mertens. -e- 16u.

Oostende. Vroegmorgenwandeling in het Maria-Hendrikapark te Oostende. Vogelzang. -v- 6u. Visserijsschool J.Bauwens, Oostende. -l- R.Vancraeynest. -e- 9u.

Westkust. Vroegmorgenwandeling, zangvogels. -v- 5.30u. l'Armorial Adinkerke. -l- R.Billiau. -e- 8u.

2

Noord-Limburg. Natuurexploratie Wateringen Lommel-Kolonie. -v- 14u. einde Koloniestraat. -l- M.Geboers. -e- 16.30u.

4

'sHeerenbosch. Avondwandeling in de Vlassenbroekse polder. -v- 20.30u. kerkplein Vlassenbroek Dendermonde (Nachtegaal en rietvogels). -l- A.Moens. -e- 23u.

4 - 5 - 6

Land van Waas Zuid. Studieweekend in de Voerstreek. -l- F.Saman.

5

Lier. Vergadering vogelwerkgroep om 20u. in lokaal Rolwagenstraat 10 Lier. -l- W.Goyvaerts. -e- 23u.

5, 12, 19, 26

Demer en Dijle. Totale vogelinventarisatie van het Haachts Broek. -v- 9u. aan de parking van het station te Wespelaar. -l- J.De Meirman. -e- 12u.

6

Aalter. Drongengoodwandeling. -v- 9u. Drongengoodweg 9 Ussel. -l- E.Blondia. -e- 11.30u.

Bree. Nachtegaaluitstap in het Stamprooiersbroek. -v- 7u. -e- 11.30u.

Brugge. Vroegmorgenwandeling, vogelzang. -v- 5u. station Brugge. -l- F.Descheemaeker. -e- 10u.

Demer en Dijle. Excursie in de "Putten van Fonteyn". -v- 9u. kerk Tremelo. -l- K.Van Rompaey. -e- 12u.

Groot Beveren. Educatieve natuurwandeling: voorjaarsbloeiende planten in het lentebos, aan de oevers van de Lesse, van Hoyet naar Gendroz. -v- 7.30u. -l- C.De Buyzer. -e- 19u.

Hageland-Zuiderkempem. Voormiddaguitstap Schuilens Broek, (laarzen!) -v- 7.30u. Averbode abdij, 8u. Linkhout uitlaatsluis. -l- R.De Fraine -e- 12u.

Lier. Uitstap naar het Zomerklokjesreservaat en de Steenbeemden. -v- 13.45u. station Lier. -l- M.Vermeylen. -e- 17u. -m- laarzen, kijker.

Meetsjesland. Vroegmorgenwandeling in Het Zwin. -v- Markt Eeklo 5u. -l- G.Schuermans. -e- 8.30u.

Ninove. Vroegochtendwandeling: Vogelzang in het Neigem-bos (Neigem.Ninove), op zoek naar Fluiters en Nachtegaal. -v- 5u. kapel van Bevingen, Neigem. -l- H.De Kegel. -e- 8u.

Noord-Limburg. Bomenstudie. -v- 10u. Bredasedijk, Vloeiweiden. -l- F.Wijnen. -e- 12u.

Wulp. Bezoek 'sGravendel en Prinsenpark. -v- 8u. parking Prinsenpark Retie. -l- P.Van Gils. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Namiddagtocht te Amougies. -v- 13.30u. Conservatoriumplein Kortrijk. -l- A.Vandenbulcke. -e- 17u.

Zwalmvallei. Vogelzangtocht. -v- 5u. kerk Oombergen. -l- G.Eeckhout. -e- 9u.

9

Brechtse Heide. Bezoek aan de Kooldries. -v- 18.40u. Dienstencentrum Schoolstraat 67 Schilde, 19u. Cuveehoeve Brecht. -l- A.Ligtvoet. -e- 22u.

Noord-Limburg. Boom- en plantenstudie in de Wateringen. -v- 14u. einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 16u.

10

Hageland-Zuiderkempem. Nachtegalenwandeling, laarzen noodzakelijk. -v- 20u. Engsbergen kerk. -l- F.Mangelschots. -e- 22u.

11

Mandelstreek. Observatie van waterwild en vleermuizen in de Gavers te Harelbeke. -v- 19u. Polenplein Roeselare. -l- L.Demarez. -e- 22u.

Mechelen. Nachtegalentocht. -v- 19.30u. Epegem. -l- Dhr. Van Steenkiste. -e- 22u.

Wulp. Nachtegalentocht. -v- 20u. brug over kanaal te Ravels, baan Turnhout-Ravels. -l- W.Dings. -e- 24u.

Zuid-West-Vlaanderen. Vergadering vogelwerkgroep. -v- oude Dekenij Kortrijk 20u. -l- Y.Feryn. -e- 22u.

12

Lier. Reeuwijksche en Nieuwkoopse plassen. -v- 7.30u. station Lier. -l- E.Lambrechts. -e- 18u.

Lier. PWG. Planteninventarisatie van kilometerhok C5-34-22 in de Grobbendonkse binnenbeemden tussen Nete en Aa. -v- 8.30u. station Lier, 9u. watermolen Grobbendonk. -l- A.De Jonghe. -e- 17.30u.

Noord-Limburg. Promotiewandeling. -v- 9.30u. Dommelvallei Eksel. -l- A.Geuens. -e- 12u.

Noord-Limburg. Promotiewandeling. -v- 9.30u. Vloeiweiden einde Koloniestraat Lommel. -l- A.Mertens. -e- 12u.

Schelde-Lele. Studietoetocht voor Kwartels in de kouters te Wanegem. -v- 18u. kerk Wanegem. -l- A.Wandels. -e- 21u.

13

Aalter. Vroegmorgenwandeling in het privé-bos van Dhr. Bosmans. -v- 6u. zuidzijde station Maria-Aalter. -l- E.Vanaelst. -e- 8.30u.

Brechtse Heide. Busuitstap omgeving Bierbeek. -v- 8u. Toverfluit Halle. -l- H.Lambrechts. -e- 19u.

Demer en Dijle. Excursie in het Walenbos te Tielt-Winge. -v- 9u. aan de kerk van Haacht met eigen wagens. -I- W.Vancleyenbreugel. -e- 13u.

Gent. Dagtocht door de Drongense open ruimten. -v- 9u. en om 13u., telkens Kerkplein Drongen. -I- H.Notebaert. -e- resp. 12u. en 17u.

Kievit. Wandeling "De Maatjes" te Nieuwmoer. -v- 8u. Beerse centrum. -I- W.Gommeren. -e- 16u.

Lier. Uitstap naar Bulskampveld Hertsberge en kasteel Schuurlo Maria-Aalter, bezoek kruidentuin. -v- 7.30u. station Lier -I- Y.Peeters. -e- 17u. Eigen wagens. -m- stevig schoeisel, picknick, drank.

Mandelstreek. Wandeling in De Mandelhoek. -v- 9.30u. -I- M.Bossuyt. -e- 12u.

Nete en Aa. Voegochtendtocht in ons reservaat te Zammel/Geel. Zangvogels en flora. -v- 5u. De Lindekens Bouwel, 5.15u. parking klein sas Herentals, 5.30u. kerk Geel/Zammel. -I- Dhr.Van Reusel. -e- 10u.

Netevallei. Voegmorgentocht in de Netevallei: waarnemen van broedvogels. -v- 6u. cafe Loodijk, Herentalsesteenweg Heist-op-den-Berg. -I- S.Wuyts. -e- 11u.

Ninove. Bezoek aan een beekbegeleidend bos en vochtige weilanden. -v- 14.30u. Stebbingens 10, Denderwindeke. -I- E.De Backer. -e- 17u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie. -v- 8u. militair domein Helchteren. -I- A.Geuens. -e- 17u.

Oostende. Driedaagse busexcursie naar de Achterhoek. Alvorens door te rijden naar Nederland: bezoek aan het Hageven o.l.v. H.Lehaen. -v- 6.30u. Stedelijke Visserijsschool Oostende. -I- F.Devos

Scheldeland. Studie van de kalkflora te Yvoir. -v- 7u. Markt Wetteren. -I- W.Van Caeneghem. -e- 20u.

Schelde-Leie. Lente in de Scheldevallei: planten en vogels in natte weiden en langs oude Scheldearmen, bezoek Snippenweide. -v- kerk Heurne 14.30u. -I- G.Mornie & J.Vanheuverwijn. -e- 17.30u.

Schelde-Leie. Studie van insecten op de oude spoorwegbedding te St.-Eloois-Vijve. -v- 14u. oud station St.-Eloois-Vijve. -I- B.Goethals. -e- 17u.

Schelde-Leie. Lenteverschijnselen in de Vlaamse Ardennen. -v- 14u. Rond Punt Brakel. -I- P.Geeroms. -e- 17u.

Zuid-West-Vlaanderen. Namiddagtocht Bourgoyen-Ossemeersen. -v- 13.30u. Conservatoriumplein Kortrijk. -I- F.Maes. -e- 18u.

16

Noord-Limburg. Natuurexploratie Wateringen. -v- 14u. einde Koloniestraat Lommel. -I- M.Geboers. -e- 16u.

18

Mandelstreek. Vogelgeluiden aan de Palingbeek te Zillebeke. -v- 19u. Polenplein Roeselare. -I- P.Desmet. -e- 20u.

19

Gent. Flora van enkele braakterreinen in het centrum van Merelbeke. -v- 14u. kerk Merelbeke Centrum. -I- J.Van den Haute. -e- 17u.

Lier. Voegmorgentocht Grote Nete en Bogaertshelde. -v- 4.45u. station Lier. 2de afspraakpunt 5u. kerk van Kessel dorp. -I- M.Voorspoels. -e- 10u. -m- laarzen en kijker.

Nationale Werkgroep Botanica. Inventarisatie spoorwegberm, weiland, bos. -v- 9u. station Verrijk, Boutersem, baan Leuven-Tienen. -I- L.Vervoort. -e- 17u.

Westkust. Avondzang van vogels in de Doornpanne. -v- 17u. Voet "Hoge Blekker" Zeelaan Koksijde. -I- G.Note. -e- 19u.

20

Antwerpen-Centrum. Deelname aan de Congresuitstap van De Wielewaal.

Gent. Deelname aan de Congresuitstap van De Wielewaal. -v- 8.30u. Schoolmuseum Gent. -e- 18u.

Klein-Brabant. Deelname aan de Congresuitstap van De Wielewaal. -I- K.Grolus. -v- 9u. -e- 17u.

Lier. Deelname Congresuitstap van De Wielewaal. -v- 8u. station Lier. -I- W.Goyvaerts. -e- 17.30u.

Mechelen. Vierkensbroek Zichem. -v- 8.30u. -I- Peeters. -e- 13u.

Noord-Limburg. Bloemen en planten in de Kloosterbeemden te Zichem. -v- 9u. -I- E.Wellens. -e- 12u.

21

Scheldeland. Plantendeterminatie Aard-Schellebelle. -v- 19u. Markt Wetteren. -I- W.Van Caeneghem. -e- 21.30u.

23

Noord-Limburg. Bloemen- en plantenstudie Wateringen. -v- 14u. einde Koloniestraat Lommel. -I- M.Geboers. -e- 16u.

Voorkempen. Plantenwandeling Wijnegem Park. -v- 8.50u. Dienstencentrum, Schoolstr. 67 Schilde, 19u. ingang park Wijnegem. -I- M.Lembrechts. -e- 22u.

23 t.e.m. 26

Lier. PWG. Kilometerhokinventarisatie te Tilff. Logement in jeugdherberg voor max. 10 pers. -v- 19u. station Lier -e- 26/5 19u. Inl. 015/ 31 62 99.

24

Meetjesland. Daguitstap naar Viroin. -v- Markt Eeklo 7.30u. -I- C.Gillis. -e- 16.30u.

24 t.e.m. 26

Oostende. Driedaagse busexcursie naar de Achterhoek. Alvorens door te rijden naar Nederland: bezoek aan het Hageven o.l.v. H.Lehaen. -v- 6.30u. Stedelijke Visserijsschool Oostende. -I- F.Devos

24 t.e.m. 27

Mandelstreek. 4-daagse busuitstap naar de Sologne, ten Z. van Orleans (Fr.). Voor inschrijvingen en inlichtingen: 051/ 20 44 89.

Noorderkempen. Dieren en planten in de Argonne. Voor inlichtingen, tel. 03/667.43.52.

Scheldeland. Studieweekend Ameland (Nl.). -v- 7u. Markt Wetteren. -I- R.Clinckspoor (091/ 69 94 13). -e- 27/5/90

Zwalmvallei. Voorjaarsweekend in NO-Frankrijk. (o.a. Argonne). Verblijf in hotel. Inl.: 091/ 60 98 02

25

Nete en Aa. Nachtegalentocht in de omgeving van het Kindernauwgebied te Lille. -v- 19.30u. De Lindekens Bouwel, 19.45u. parking klein sas te Herentals, 20u. kerk Lille. -I- Dhr. Debaere, Willaert, Van der Elst. -e- 22.30u.

27

Bree. Wandeling Bosbeekvallei. -v- Wielewaallokaal Bree 7.15u. -e- 11.15u.

Brugge. Observatie van rietvogels. -v- station Brugge 4.45u. -I- G.Orbie. -e- 10u. -m- kijker, excursiekledij.

Demer en Dijle. Excursie op de Wijngaardberg te Wezemaal. -v- 9u. kerk Wezemaal. -I- C.Van Rompaey. -e- 12u.

Hageland-Zuiderkempen. Sint-Pietersberg. -v- 12.45u. Averbode gemeenteplein, 13u. Diest Euroshoe. -I- F.Mangelschots. -e- 19u. -m- plantengids.

Land van Waas Zuid. Bosflora Vlaamse stuifzandrug. -v- 8.30u. Puyvelde kerk. -I- E.Thoen. -e- 12u.

Lier. Hooidonkse Beemden en Zoerselbos. -v- 13.30u. station Lier, 2de trefpunt Boshuisje Zoersel 14u. -I- Y.Peeters. -e- 17u. -m- laarzen en kijker

Mandelstreek. Wandeling in de Mandelhoek. -v- 9.30u. kanaal Roeselare-Leie te Ingelmunster. -I- L.Decooman. -e- 12u.

Mechelen. Op zoek naar orchideeën in de streek van Nismes. -v- 7u. -I- Dhr. Hofdan. -e- 18u.

Midden-Limburg. Lentewandeling vogels en bloemen, Kolberg, Stokrooie, Kuringen. -v- 9u. Massinweg aan brug Albertkanaal-Stokrooie. -I- R.Jacobs. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Voormiddagtocht De Poel (Menen). -v- 8u. Conservatoriumplein Kortrijk. -I- Y.Desseyn. -e- 12u.

29

Gent. Flora Scheldevelde-De Pinte. -v- 18.30u. kerk De Pinte. -I- J.Van den Haute. -e- 20.30u.

30

Noord-Limburg. Vogelstudie Wateringen. -v- 14u. -I- M.Geboers. -e- 16u.

30 - 3 juni

Geraardsbergen. Spinnententoonstelling in het Koetsenhuis te Geraardsbergen.

JUNI

1

Mandelstreke. Wandeling kleiwinningsputten Ploegsteert. -v- 19u. Polenplein Roeselare. -I- L.Demarez. -e- 22u.

Oostende. Avondwandeling Calmeynbos De Panne. -v- 21u. Stedelijke Visserijsschool Oostende. -I- R.Billiau. -e- 23u.

2, 9, 16, 23, 30

Demer en Dijle. Totale vogelinventarisatie van het Haachts Broek. -v- 9u. Parking station Wespelaar. -I- J.De Meirsmen. -e- 12u.

2

Demer en Dijle. Excursie kalkstreek Nismes. -v- 8u. Covee Kampenhout, eigen wagens. -I- J.De Meirsmen. -e- 18u.

2,3 en 4

Gent. Driedaagse naar Flevoland. Inschrijving door storting 5.000 F op rek. 000-0520631-32 van De Wielewaal Gent. Gegevens zie volgende Parus.

Merelbeke-Melle. Kampeertocht in de vallei van de Somme, Abbeville (Fr.) -v- 2/6 Merelbeke Centrum. -I- G.De Meulemeester, voor inlichtingen tel. 091/30 46 46. -e- 4/6 19u.

3

Aalter. Maandelijke Drongengoedwandeling. -v- 9u. hoeve Drongengoed. -I- E.Blondia. -e- 11.30u.

Geraardsbergen. Geologische en archeologische wandeling in de steengroeven te Lessen. -v- 14.30u. café Astoria op de grote baan naar Lessen. -I- W.Boonen. -e- 17u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie Vloeiweiden. -v- 10u. Bredasedijk Lommel. -I- V.Wijnen. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Rommelmarkt Sinksenfoor Kortrijk. -I- F.Vandorpe.

4

Noorderkempen. Namiddaguitstap domein Grote Meer, Ossendrecht. Inlichtingen, tel. 03/667 33 83 -v- 13.15u. -I- A.De Dooy. -e- 17.15u.

6

Brechtse Heide. Plantenwandeling te Zevenbergen Lier. -v- 18.30u. Dienstencentrum Schoolstraat 67 Schilde, 19u. parking Colruyt, Antwerpsesteenweg 344 Lier. -I- W.Van Spaendonck. -e- 22u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie Wateringen. -v- 14u. -I- M.Geboers. -e- 16u.

7

Gent. Flora Muizendries Heusden. -v- 18.30u. brug weg Heusden-Laarne over R4. -I- J.Van den Haute. -e- 20.30u.

8

Mandelstreke. Exploratietocht aan kanaal Gent-Brugge te Beernem. -v- 19u. Polenplein Roeselare. -I- L.Amery. -e- 22u.

9

Mechelen. Vlaamse Ardennen: vogels van kleine valleien. -v- 7u. -I- Dhr. Callebaut. -e- 18u.

Nationale Werkgroep Botanica. Inventarisatie bos- en moerasgebied. -v- 9u. kerk Péruwelz. -I- F.Coudron. -e- 17u.

Nete en Aa. Tocht in de Kwarekken te Westerlo. -v- 7.30u. De Lindekens Bouwel, 7.40u. klein sas te Herentals, 8u. kerk Westerlo. -I- K.Van Bavel. -e- 12u.

10

Aalter. Wandeling in de Gulke Putten. -v- 14u. Rijks-opvoedingsgesticht Vagevuurstraat Wingene. -I- D.Gernaey. -e- 17u.

Bree. Plantenstudie. Kalkgraslanden en hoogveengebied Eiffel -v- 6.15u. Wielewaallokaal Bree. -e- 17u.

Demer en Dijle. Plantendeterminatie. -v- 9u. kerk Haacht. -I- W.Bastiaens. -e- 12u.

Geraardsbergen. Uitstap naar de moerassen van Harchies. -v- 8u. Grote Markt Geraardsbergen. -I- G.Merlevede. -e- 12u.

Hageland-Zuiderkempen. Plantenexcursie. -v- 9u. Testelt station. -I- G.Nijs. -e- 12u. -m- plantengids, loop en laarzen.

Lier. Voormiddag bezoek heemtuin en atelier A.Cools, namiddag "De Zegge". -v- 8.30u. station Lier, namiddag 14u. ingang Zegge, Roerdompstraat. -I- A.Cools, G.Van Reet. -e- 17.30u. -m- knapzak, drank, laarzen, kijker, loop, 100 F / pers. voor het beheer van de Zegge

Mandelstreke. Bezoek aan De Mandelhoek. -v- 9.30u. kanaal Roeselare-Leie Ingelmunster. -I- P.Ingelaere. -e- 12u.

Mandelstreke. Plantendeterminatie spoorwegberm Roeselare-leper. -v- 14.30u. einde Meiboomlaan aan Rijksweg Roeselare. -I- M.Joy. -e- 17u.

Midden-Limburg. Orchideeënwandeling te Kanne. -v- 8u. -I- F.Van Brabant. -e- 12u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie Wateringen. -v- 8u. -I- A.Mertens. -e- 12u.

Noord-Limburg. Bloemen- en plantenstudie Wateringen. -v- 14u. -I- P.Allaerts, H.Vaesens. -e- 16u.

Oostende. Natuurexploratie Voeren. -v- 6u. Sted. Visserijsschool Oostende. -I- F.Devos. -e- 22u.

Scheldeland. Natuurwandeling langs oude spoorwegberm. -v- 14.30u. kerk Sint-Lievens-Houtem. -I- W.De Pauw. -e- 17.30u.

Schelde-Leie. Hooilandplanten in bloei en insecten van onbemeste hooilandpercelen in het natuurreservaat De Lange-meersen. -v- 14u. kerk Petegem aan de Schelde. -I- P.Cardon & B.Goethals. -e- 17u.

'sHeerenbosch. Tocht naar de Liereman Oud-Turnhout. -v- 13u. Buggenhout station, met eigen wagens. -I- D.Mertens. -e- 17u.

Westkust. Studie moerasvogels en -vegetatie. -v- 14.30u. parking steenfabrieken Ploegsteert. -I- J.Tahon. -e- 17u.

Wulp. Plantentocht zomerbloei. -v- 9u. Werkendam Oud-Turnhout. -I- L.Adriaenssens. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Bustocht naar De Maten en De Zwarte Beek. -v- 6.15u. Sint-Michielskerk Kuurne, 6.30u. Hallen Kortrijk. Ledenprijs 450 F., kinderen minder dan 12j.

400 F., niet-leden 500 F. -I- E.Vandorpe. -e- 17.30u. -m- picknick.
Zwalmvallei. Bezoek aan imker. -v- 14.30u. Wolvenstr. 2 Zottegem. -I- R.Bogaert. -e- 17.30u.

11

Scheldeland. Determinatie orchideeën te Serskamp. -v- 19u. Markt Wetteren. -I- W.Van Caeneghem. -e- 21.30u.

13

Noord-Limburg. Bloemen- en plantenstudie Wateringen. -v- 14u. -I- M.Geboers. -e- 16u.

15

Mandelstreke. Flora en fauna Koekelarebos. -v- 19u. Polenplein Roeselare. -I- M.Dumoulin. -e- 22u.

Noord-Limburg. Studie Nachtzwaluw in Pijnven te Eksel. -v- 21u. -I- A.Geuens, J.Oyen. -e- 23u.

16

Lier. Uilentocht omgeving Nijlen. -v- 19u. station Lier. 2de trefpunt Sint-Pauluskerk, Broechemsesteenweg Nijlen. -I- R.Leenaerts. -e- 23u. -m- stevig schoeisel, kijker.

Noorderkempen. Plantenwerkgroep. -v- 8.45u. kerk Rauwmoer, Essen. -e- 12u.

Oostende. Observatie van vleermuizen in Lippensgoed-Bulskampveld Beernem. -v- 20u. Stedelijke Visserijschool Oostende. -I- P.Voet. -e- 23u.

Zuid-West-Vlaanderen. Nachttocht naar uilen en Eikelmuizen te Anzegem. -v- 21.20u. afrit Waregem van autostrade E17. -I- G.Blabeke & Y.Feryn. -e- 24u.

17

Antwerpen-Centrum. Voormiddag: reservaat te Beselare, namiddag: de kleiputten te Ploegsteert. -v- 7u. Noorse kerk te Antwerpen Tunnelplaats. -I- plaatselijke gidsen. -e- 18u.
Gent. Dagtocht naar de Westkust. -v- 7.30u. Schoolmuseum St.-Pietersplein Gent. -e- 18.30u.

Ninove. Bezoek aan de Braakman, op zoek naar orchideeën en Bruine Kiekendief. -v- 8.30u. Ninove Marktplein. -I- E.Cosyns. -e- 17.30u.

Noorderkempen. Daguitstap naar Naardermeer, Flevopolders. Voor inlichtingen, tel. 03/667 43 52 -v- 7u. -I- F.Broos. -e- 19u.

Schelde-Leie. Fauna en flora oude Scheldearmen en meersen te Zingem. -v- 14.30u. brug Zingem over de Schelde. -I- J.Vanheuverwyne. -e- 17.30u.

19

Gent. Flora van Dries en Kouter van Gentbrugge. -v- 18.30u. Dienstencentrum Gentbrugge. -I- J.Van Haute. -e- 21u.

20

Noord-Limburg. Bloemenexploratie Wateringen Lommel. -v- 14u. -I- M.Geboers. -e- 16u.

Voorkempen. Plantenwandeling te Kessel. -v- 18.40u. Dienstencentrum Schoolstraat 67 Schilde, 19u. Kerk Kessel. -I- A.Ligtoet. -e- 22u.

21

Hageland-Zuiderkempen. Nachtzwaluwtocht. -v- 21.15u. Engsbergen kerk. -I- F.Mangelschots. -e- 23u.

22

Nete en Aa. Nachtzwaluwtocht Kattenbos Lommel. -v- 20u. De Lindekens Bouwel, 20.10u. klein sas Herentals, 20.30u. St.-Dymphnakerk Geel. -I- I.Ledegen. -e- 23.30u.

23

Brugge. Avondwandeling Lissewege Ter Doest. -v- 18u. station Brugge. -I- J.Verschueren. -e- 22u.

Groot Beveren. Bezoek aan de serres v.d. Nationale Plantentuin te Meise. -v- 13.30u. -I- C.De Buyzer. -e- 18u. (Inkom 60F).

Lier. Nachtzwaluwtocht Zwart Water en Snekensvijver. -v- 18u. station Lier. -I- Y.Peeters. -e- 24u.

Nationale Werkgroep Botanica. Inventarisatie kanaaloevers, weiland, bos. -v- 9u. kerk Moerbrugge (afrit Oostkamp op E40). -I- J.P. Van Boeckel. -e- 17u.

Ninove. Beheerswerken: bermbeheer Pollare, hoek Steenberg-Neuringen. -v- 9u. -I- H.De Kegel. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Nachtzwaluwtocht. -v- 18u. Vormingsinstituut tegenover De Hallen te Kortrijk. -I- J.Van den Steen. -e- 22u.

24

Antwerpen-Centrum. Fietstocht door Walcheren. Fietsen kunnen gehuurd (03/ 324 88 05) -v- 8u. Putte grens. -I- K.Laebens. -e- 17u.

Demer en Dijle. Plantentocht Vorsendonkbroek Gelrode. -v- 9u. kerk Betekom. -I- D.Schoovaerts. -e- 12u.

Klein-Brabant. Kalkse Meersen. -v- 13u. -I- J.Winckelmans. -e- 17u.

Land van Waas Zuid. Busreis naar Nederlands Limburg. Studie van kalkgraslanden en zinkflora. -v- 8u. -I- E.Thoen. -e- 19u.

Mechelen. Vogels van heide en vennen te noorden van Turnhout. -v- 8u. -I- L.Van Gompel. -e- 18u.

Mandelstreke. Bezoek Mandelhoek. -v- 9.30u. Kanaal Roeselare-Leie te Ingelmunster. -I- M.Debaes. -e- 12u.

Meetjesland. Plantentocht wijk Raverschoot Eeklo. -v- Markt Eeklo 14u. -I- J.Van Wonterghem. -e- 17u.

Noord-Limburg. Bloemen- en plantenstudie na het maaien Wateringen. -v- 8u. -I- M.Emmers, A.Geypen. -e- 12u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie Wateringen. -v- 14u. -I- A.Mertens. -e- 16u.

Scheldeland. Studiedag te Cap Blanc Nez. Kalkflora, zeevogels, zeeflora en fossielen. -v- 7u. Markt Wetteren. -I- F.De Winter. -e- 17u.

Schelde-Leie. Fauna en flora in de Markevallei te Geraardsbergen, bezoek aan natuurreservaat De Rietbeemd. -v- 14.30u. -I- G.Merlevede. -e- 18u.

Turnhout. Algemene insectentocht Weelde-statie, studie van vlinders, wespen en bijen. -v- 14u. Weelde statie. -I- G.Loos. -e- 17u.

Zwalmvallei. Landschapswandeling met aandacht voor bermbeheer. -v- 14u. kerk Grotenberge. -I- P.Rouckhout. -e- 17.30u.

27

Noord-Limburg. Natuurstudie Wateringen. -v- 14u. -I- M.Geboers. -e- 16.30u.

29 - 30

Zuid-West-Vlaanderen. Beheerswerken Reservaat. -I- J.Nuttin, tel. 056/ 22 18 21

30

Brugge. Avondtocht: insecten en vleermuizen. -v- 20u. parking ten zuiden van Damme langs de weg naar Brugge. -I- R.Vannieuwenhuize. -e- 23u.

Noorderkempen. Plantenstudie met de plantenwerkgroep. -v- 8.45u. kerk Horendonk. -e- 12u.

Zuid-West-Vlaanderen. Avondwandeling Anzegem en Hemsrode bos. -v- 19u. Conservatoriumplein Kortrijk, 19.30u. afrit Waregem autostrade E17. -I- Y.Feryn. -e- 23u.

30 - 1 juli

Ninove. Beheerswerken: maaien Liefveringemeers. -v- 9u. kerk Liefveringe. -I- W.Mertens. -e- 18u.

30 - 2 juli

Geraardsbergen. Beheerswerken in het reservaat De Riet-beemd. -I- G.Merlevede.

JULI

1

Aalter. Maandelijkse Drongengoedwandeling. -v- 9u. hoeve Drongengoed. -I- E.Blondia. -e- 11.30u.

Lier. Familiale plantentocht. -v- 13.45u. station Lier. -I- N.Van Aerschot, E.Verboven. -e- 17u. -m- laarzen, loep.

Hageland-Zuiderkempem. Fietstocht door het Hageland (ong. 35 km). -v- 14u. kerk Testelt. 14.15u. Spellehut. 14.30u. Aldi Scherpenheuvel. -I- R. De Fraïne. -e- 18u.

Nete en Aa. Landschapswandeling Voerstreek. Inl. N.Willaert 014/ 51 61 98. -v- 7.15u. De Lindekens Bouwel. 7.30u. klein sas Herentals. 7.45u. parking Bertels Geel. -I- J.Mols. -e- 17u.

Zuid-Limburg. Zomerwandeling Beukenberg Tongeren. -v- 14u. Legioenlaan Tongeren. -I- B.Odeur en C.Moens. -e- 17u.

3

Gent. Flora van Luchteren. -v- 18.30u. kerk Drongen. -e- 21u.

4

Brechtse Heide. Plantenwandeling te Bevel. -v- 18.30u. Dienstencentrum Schoolstraat 67 Schilde. 19u. parking Domein Kruiskensberg Bevel. -I- A.Ligvoet. -e- 22u.

De afdelingen Voorkempem en Brechtse Heide organiseren een studiereis naar de Franse Jura en La Dombes van 10 tot 18 juli 1990. Inlichtingen te bekomen bij Dhr. F.Kerstens. Tel. 03/ 383 19 40.

TE HUUR : VAKANTIEWONING

6 à 8 pers.

gelegen Viresse-sur-Semois

Inlichtingen : Richard Vergaelen,

03/384 15 81 na 18 uur.

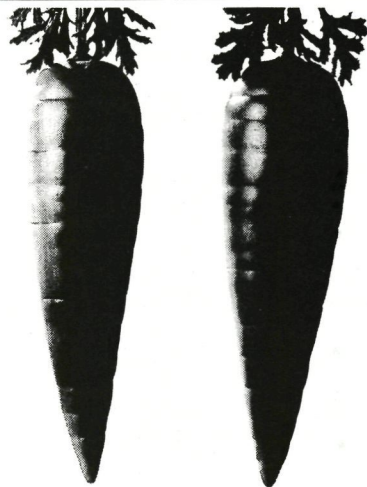
TE KOOP : Telescoop KOWA TSN 1 met oculairs 20xWA - 25 x - 40 x + beschermhoes (Skua) - Perfecte staat - Prijs : 26.500 F

TE KOOP : Verrekijker LEITZ 10 x 40 BA (groen rubber) met hardleider draagtas - Perfecte staat
Prijs : 25.00 F.

TE KOOP GEVRAAGD : Elseviers gids voor amfibieën en reptielen.

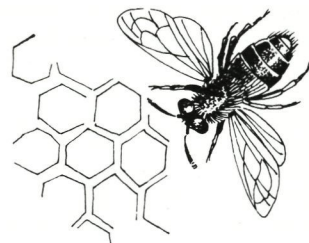
Te bevragen en aanbieden bij De Smet R., Statiestraat 97A, 2620 Hemiksem, tel. na 17.30 u. 03/887 92 21.

Twee kansen
in één klap!

BARAKA
EEN PRODUKT VAN DE NATIONALE LOTERIJ

Werk op de Plank

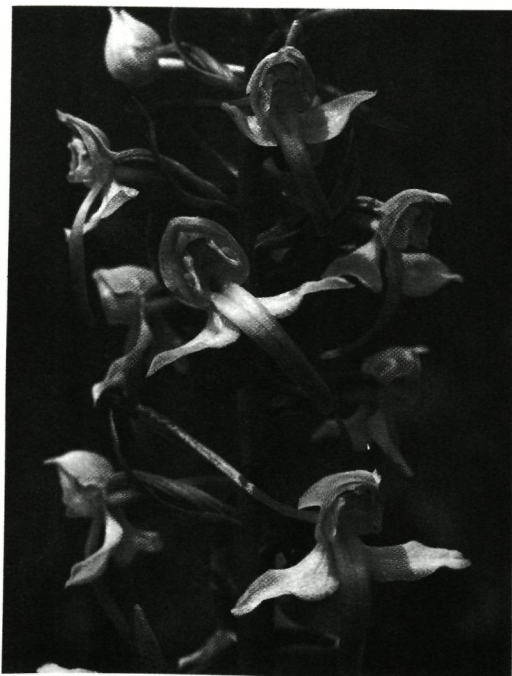
MET DE NATIONALE WERKGROEP BOTANIE OP STAP IN 1989

Onze inventarisatieronde begon op 22 april in Westouter. Frank Coudron trok met 8 deelnemers naar het bronbos op de flank van de Rodeberg. Bittere Veldkers, Wilde Hyacint, Heksenkruid, Dotterbloem, Pinksterbloem en Zenegroen had iedereen wel verwacht. Heelkruid was al meer verrassend als vondst; maar eigenaardig was het totaal ontbreken van Goudveil, Eenbes en Keverorchis!

Op 6 mei bleven we in een gelijkaardig gebied. Karel De Waele en Norbert Desmet loodsten ons door twee hokken op de Kluisberg in de Vlaamse Ardennen. Twee hokken omdat grote delen van het Kluisbos wel mooi zijn met die tapijten van Wilde Hyacint, maar toch monotoon. De vochtiger delen leverden echter mooie vondsten van Eenbes, Reuzenpaardestaart, de twee soorten Goudveil, Holpijp, Daslook, Witte Rapunzel, enz... Een schrale, grazige brandgang leverde Veelbloemige Veldbies en Bleke Zegge op... en een Driehoornige Mestkever. In een greppel naast een landweg vonden we verder Wilde Bertram, zodat de oogst toch nog gevarieerd werd voor de 13 deelnemers.

Van 12 tot 15 mei zwermden 14 deelnemers uit in de streek van Heer-sur-Meuse. André De Jonghe had, in samenspraak met de groep, drie kilometerhokken uitgekozen met een waaier aan biotopen en bodemtypes. Zand- en kalksteen in de ondergrond, hellingbossen, Maasoever, naakte rotsen, oude muren van kastelen en ruïnes, bronnen en diepe V-dalletjes zorgden voor een uiterst rijke oogst met o.a. Vingerzegge, Bleke Zegge, Blauw-groene Zegge, Boszegge, IJle Zegge, Brilkruid, Blauwe Sla, Kalkvaleriaan, Mannetjesorchis, Eenbes, Keverorchis, Knikkend Parelgras, Hondstarwegras, Peperboompje, Palmboompje, Daslook, Bergnachtorchis, Paardehoefklaver, Herfsttijloos, en zo veel meer. Eén hok leverde zelfs 400 soorten op!! Van fanatiek inventariseren gesproken!!!

Op 28 mei toonde Luc Vervoort ons de vergane glorie van de Laakdalvallei. Een stin-

Bergnachtorchis

Foto: L. Kusters

kend riviertje temidden van laaggelegen broekbossen. Overstromingen met huishoudelijke afvalwaters vernietigden een deel van de oorspronkelijke flora. Gelukkig bleven nog mooie hoekjes gespaard met talrijke zegge-soorten, Watertorkruid, Kikkerbeet, Waterviolier en Melkeppe. Een grote waterplas begroeid met Gewone Waterbies, Holpijp en Duizendknoopfonteinkruid leverde een massa Haaksterrekroos op. In een monotoon populierenbos met brandnetels stonden enige planten Donkergroene Bastaardwederik. Slechts op 1 plaats overleefde een groepje Geelgroene Zegge met een pol Hazezegge in de buurt.

Op 10 juni toonde Koen Verhoeyen ons de rijkste hoekjes van Landskouter. De 15 deelnemers werden verwend met 280 plantensoorten, waarvan liefst 75 aanvullingen voor de plantenatlas van 1979. Uitschieters waren de Kleine Valeriaan — waar Koen eventjes

moest naar zoeken — Eenbes, Keverorchis en een hele reeds adventieven zoals de Gehoornde Klaverzuring en de Bleekgele Droogbloem. Ook de Oeverzegge, Rietzwenkgras, Kleine Varkenskers, Pijptorkruid, Kleine Leeuwebek, Rapunzelklokje — voel je ook dat we een spoorwegberm verkend hebben — nog enkele late Bosanemonen en zelfs nog een bloeiend Muskuskruidje kregen aandacht.

Dré Jacobs en Etienne Vermeiren lieten ons een botanische hoogdag beleven op 24 juni in het Vrieselhof in Oelegem. Dit dank zij dat éne blauwgraslandje dat nog aan de goeie ouwe tijd deed herinneren: Veenpluis, Klokjesgentiaan, Gevlekte Orchis, Tandjesgras, Blauwe Zegge, Vlozegge, Sterzegge, Tweerijige Zegge, Blonde Zegge, Groengele Zegge, Zwarte Zegge, Blauwe Knoop, Wateraardbei, Moeraszoutgras, Waternavel,... spreken boekdelen. Voeg daarbij de Hazezegge, Elzenzegge, Zompzegge, Valse Cyperzegge, Blaaszegge, Moeraszegge, Stijve Zegge, IJle Zegge, Pilzegge, Moerasviooltje, Waterviolier, Koningsvaren, Waterpostelein, Melkeppe, Dalkruid, Grote Boterbloem en Borstelbies elders in dat hok, en je zal begrijpen dat de 13 deelnemers de dag in een euforie eindigden.

Niet minder dan 25 deelnemers nam Joris Pinseel op sleeptouw, op 8 juli in Meer, voor een plantentocht met zeer veel hindernissen, dwars door de weiden over ontelbare prikkeldraadafsluitingen, over smalle en brede slootjes en sloten, door meterhoge brandnetel- en bramenvelden... Maar onze moed en zelfopoffering werd beloond met tal van zegge-

vondsten, enkele fonteinkruiden, Galigaan, Kleine Egelskop, Melkeppe, Zandblauwtje, Waternavel, Dophei en Struikhei. Dit terwijl een vijftal Scholeksters en een Watersnip, die dit kilometerhok als territorium gekozen hadden, rond ons bleven alarmeren.

Van de Antwerpse Kempen naar de Kust is voor de Werkgroep Botanie maar een kleine stap: op 5 augustus gidste Patrick Lust ons door en langsheen de Zwinbosjes in Knokke-Heist. De villawijken, een oude dijk en de graslandjes tussen de Zwinbosjes leverden heel wat variatie. Jammer dat de toegang tot een deel van het gebied ons ontzegd was, waardoor de inventaris van dit hok zeker niet volledig is. Maar toch sprokkelde de 22 deelnemers meer dan 270 soorten, waaronder Paashaver, Lathyruswikke, Goudhaver, Zanddoddegras, een tiental zeggesoorten, Winterpostelein, Waternavel, Duingentiaan, Duinruit, Waterpunge, Rankende Helmbloem en Borstelbies.

Om het contrast nog te verhogen trokken 18 deelnemers op 19 augustus naar de Ardennen. Marc Letten had Hebronval uitgekozen voor deze excursie. De monotone dennebossen op de heuvels leverden zoals verwacht weinig of niets op aan plantenwaarnemingen; de oude steengroeves waren al iets beter; maar de vochtige bronweiden in het dal maakten alles goed: Zwarte Zegge, Duizendknoopfonteynkruid, Wateraardbei, Moerasstrepzaad, Klein Glidkruid, Sterzegge, Blaaszegge, Moerasviooltje, Moerasbasterdwederik, Wilde Bertram en Bronkruid maakten het lijstje toch nog waardevol.

Op 2 september maakte ons groepje van 13 plantenziekers de omgeving van de Kleiputten in Ploegsteert 'onveilig'. Zoals verwacht leverden het steenbakkersbedrijf en de bijhorende kleiputten een heleboel prachtige plantenvondsten: Brede en Smalle Waterpest, Glanzend Fonteinkruid, Aarvederkruid, Heggerank, Bleekgele Droogbloem,... Een onbekende, sterk aromatische beklierde composiet op het terrein van de steenbakkerij zorgde voor enige consternatie; ook latere pogingen tot determinatie thuis leverde geen zekere naam op!!! Een maandenlange speurtocht gaf tenslotte uitsluitel dat het om *Dittrichia graveolens* ging, een adventief uit Australië en Zuid-Afrika. Een dode Hazelmuis en een Kleine Watersalamander die zich onder de steenbrokken verschool, kregen echter ook de nodige aandacht. Ondertussen vertelde een wanhopige conservator José Tahon — het is immers een hopeloze taak een bende plantenstrepers met een fanatieke hokkenmentaliteit rond te leiden

PILZEGGE

KDW

— een en ander over het ontstaan van het reservaat, over de rol van de plaatselijke geologie hierin, en over het beheer.

De lange droge zomer had het waterpeil van de Maas dermate doen zakken dat een brede grindstrook aan beide oevers maandenlang bleef droogstaan. Eind september was dan ook de ideale periode te Boorseem om de adventiefflora te bestuderen. Luc Allemeersch begeleidde het kleine groepje grazers tijdens de zoektocht tussen het grind.

Guizotia abyssinica een zeldzame adventief uit Indië bloeide rijkelijk. Een andere rareiteit was de Peruviaanse Jodenkers *Physalis peruviana* met oranje bloemen. Daartussen nog bloeiwijzen van Vlas, Goudsbloem en aan de oever massa's Aardperen.

Het voorkomen van *Medicago nigra* in de streek was al bekend, maar de plant blijkt toch geen alledaagse verschijning te zijn. Van Kafferkoren werd de variëteit *muticum* aangestreept, verder troffen wij nog Tros- en Pluimgierst aan met kleurrijke Scherm-scheefbloemen ertussen. Aan de oever, net boven de waterlijn, verbaasde ons een groepje Weide-alant en tussen de stenige helling bloeide de Maashemelsleutel. Op een aangrenzend vaag terrein tenslotte, afkomstig uit het Middellandse Zeegebied, stond de Drie-urenbloem *Hibiscus trionum* in vol ornaat.

Toch werden ook nog "gewone" planten gevonden. Net over de grens op Nederlands grondgebied, in een smal kanaal, wortelden enige groepen Rivierfonteinkruid en de oevers werden door het Vijfdelig Kaasjeskruid geflankeerd. Ook eigenaardig was een groeiplaats van Struikheide en Pijpestrootje op de aangevoerde grond van een electriciteitskabine. In totaal werden 279 soorten opgetekend.

Dré Jacobs kreeg de eer en het genoegen de

slotexcursie te verzorgen. Dertien deelnemers trokken met hem naar het Noordkasteel in Antwerpen. De havendokken, de spoorweg, graansilo's.... dus zeer veel adventieven: Fluweelblad, Soja, Bezemkruid, Glanzend Kruid, Rond Kaasjeskruid, Zegekruid, Druifkruid, Alsemambrosia, Boekweit, Hennep, Stekelzaad, Trogierst, Pluimgierst, Wilde Sorgo, Wonderboom,... Julius Caesar zou (misschien) gezegd hebben: "Veni, vidi, adventivi"... Daarnaast de oude vestingwallen met nogal wat exotische aanplant zoals van Weichselboom, Witte Kornoelje, Noordse Esdoorn... En daartussen, enigszins in het hoekje gedruimd, de lokale natuurlijke flora met Zeebies, Zulte, Riet, Moeras- en Zeezuring.

Het plantenseizoen werd dan definitief afgesloten met onze traditionele vergadering in Lier op 18 november, waar 13 deelnemers opdaagden.

Karel lichtte aan de hand van dia's het beheer toe in enkele graslandreservaten van zijn afdeling. De relatie met de naburige eigenaars, de invloed van bemesting en de talrijke ecologische problemen werden grondig besproken. Beelden van het Moeraskwartelblad en de talloze Ratelaars vormden de bekroning van al die inspanningen.

Chris De Caluwé illustreerde haar artikel in de Wielewaal over het beheer van graslanden te Brabant met een verhelderende diareeks. De invloed van begrazing, betreding in de diverse weilandtypes werden visueel voortreffelijk in beeld gebracht. Het is dan ook meer dan jammer dat een dergelijk aantrekkelijk programma zo'n kleine groep mensen bereikt. Het vormde de apotheose van een geslaagd plantenjaar.

Karel De Waele, André De Jonghe

IN MEMORIAM

Op 3 april 1990 overleed plots de heer Jozef Lauwers. Hij was 78 jaar oud. Niemand zou echter die kranige man die leeftijd aangegeven hebben.

Alhoewel slechts goed gekend door de leden van het Turnhoutse, was hij voor De Wielewaal een van de meest verdienstelijke personen, die onze vereniging ooit gekend heeft. Hij werkte letterlijk en figuurlijk achter de schermen.

Van juist na de tweede wereldoorlog stond hij in voor het drukken van ons tijdschrift. Tijdens de moeilijke financiële perioden, die De Wielewaal toen geregeld kende, legde hij een buitengewoon begrip en geduld voor de betalingen aan de dag. Hij zorgde er ook voor dat het blad stipt de eerste van de maand bij de leden in de brievenbus lag.

Wanneer hij met zijn eigen drukkerij gestopt was, bleef hij nog de bemiddelaar tussen de redactie en de nieuwe drukker. Hij zorgde ook voor het kaften, de verzending met de post en de levering van de extra-nummers op het secretariaat.

Wat daarbij vooral opviel was de liefde en de zorg, die hij aan zijn werk besteedde. Wielewaal en later ook Oriolus waren "zijn" tijdschriften.

Naast zijn toewijding voor het blad, waren het vooral zijn vriendelijkheid en soepelheid die hem karakteriseerden. Hij was een aangenaam mens om mee om te gaan. We zullen zijn vertrouwde verschijning op het secretariaat dan ook ten zeerste missen.

In naam van al de leden van De Wielewaal bieden we mevrouw Lauwers, haar kinderen en kleinkinderen onze oprechte gevoelens van deelneming aan.

H. Franckx, voorzitter

Gewone Pad, Leut, maart 1987

Foto: L. Kusters

"Paddenoverzetactie" is dankzij de media een populair 17-letterwoord geworden. Gelukkig is dit woord ook omgezet in daden. Dit blijkt verder in dit artikel.

Laat me echter eerst even toe te verduidelijken wat er precies aan de hand is als we het over paddentrek hebben.

Vaak voorjaar trekt een groot aantal amfibieën naar hun geboortepoel. De dieren trekken vanaf eind februari (de laatste jaren vanaf de eerste helft van februari wegens de zachte winters) tot eind april van hun overwinteringsgebied naar de poel.

Vaak gebeurt het dat tussen dit winterbiotoop en de poel (met het aangrenzende zomerbiotoop) een straat wordt getrokken. Deze strook asfalt gaat dan al vlug als een moordende weg fungeren voor de dieren. De trekkende padden die met een snelheid van ongeveer 50 meter per uur slenteren, maken dus praktisch geen kans tegen onze turbo's, GTI's en 16 valves.

Veelal worden de amfibieën niet echt platgereden maar worden ze door de luchtverplaatsing weggezogen. De meeste kikkers, padden en salamanders die we dood vinden, zien er trouwens vrij intact uit.

Daarom is het hoofdzaak de dieren te helpen hun vrijpartij tot een goed einde te brengen. Verschillende natuurverenigingen en gemeentebesturen hebben daarom beslist de dieren jaarlijks te helpen bij hun "mission impossible". Hiervoor bestaan drie doeltreffende manieren.

1. Afsluiting

De resultaten in de tabel werden geboekt door het gebruik van afsluitingen (behalve een vijftal waarbij de raapactie werd toegepast).

Een afsluiting kan bestaan uit fijnmazig gaas of versterkte plastic waarbij de amfibieën een uitweg zoeken langs links of rechts. Hierbij vallen ze in ingegraven emmers die op verschillende tussenafstanden zijn geplaatst.

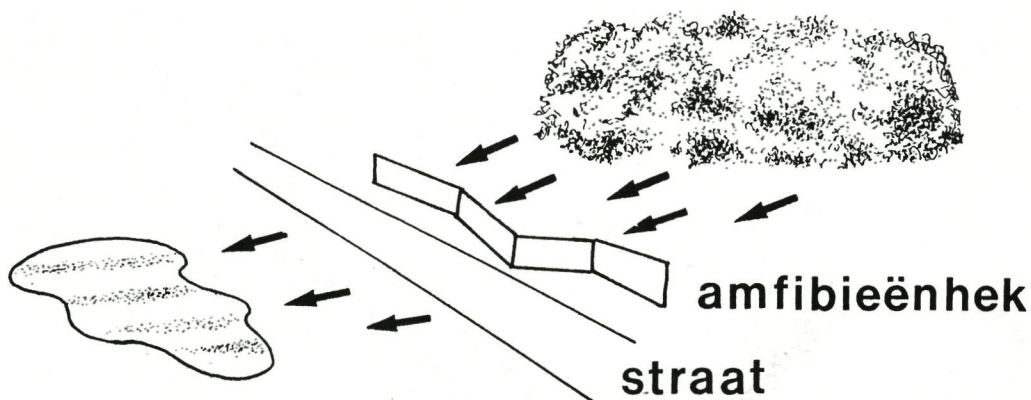
's Avonds en 's morgens worden de dieren overgebracht. Let echter ook op de nietige salamanders die ook aan de trek deelnemen.

2. Raapactie

Deze methode wordt veelal toegepast bij gebrek aan vrijwilligers of wanneer het onmogelijk is een afsluiting te plaatsen. Dit kan zijn omdat de straat te lang is of omdat er veel voortuintjes op de route liggen. Op warmere, regenachtige avonden trekken natuurliefhebbers er dan op uit, gewapend met emmer en zaklamp.

3. Paddentunnel

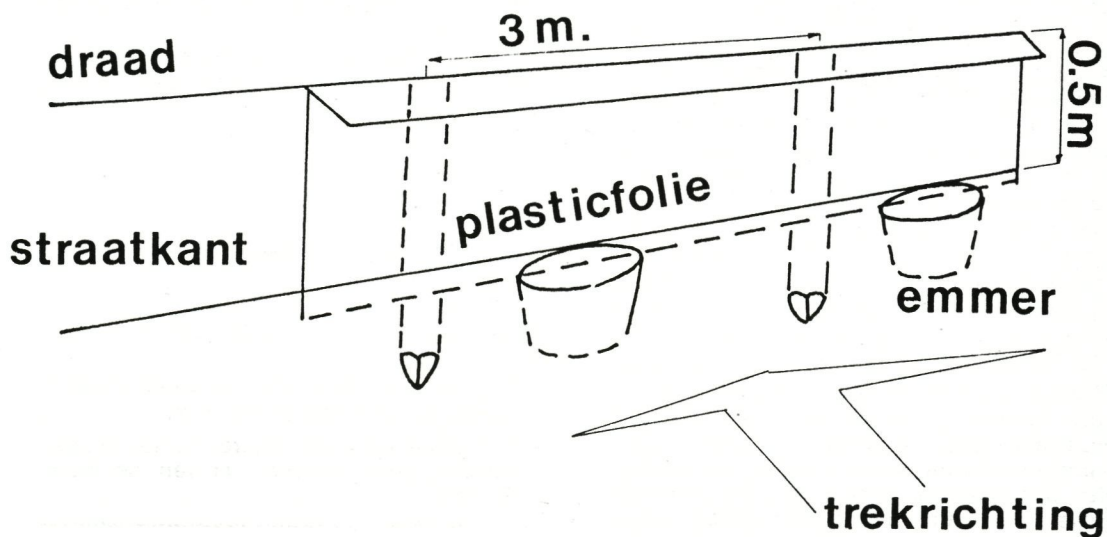
Een blijvende maatregel die vooral in onze buurlanden wordt toegepast. In Engeland is er zelfs een fabrikant die speciaal stenen maakt die enkel en alleen dienen om amfibieëntunnels te construeren. In Nederland komen er binnenkort ook nog enkele paddentunnels bij. In België bestaat er één tunnel in Oudenaarde.

Paddenoverzet 1989 - synthesesetabel: Totalen per provincie

	OVERGEZET				SLACHTOFFER			
	Gewone Pad	Bruine Kikker	Groene Kikker	Salamander alg.	Gewone Pad	Bruine Kikker	Groene Kikker	Salamander alg.
Antwerpen (9)	6.516	735	7	209	315	63	2	28
Brabant (9)	2.099	853	0	201	474	102	0	58
Limburg (11)	7.854	1.074	133	528	1.114	85	1	39
Oost-Vlaanderen (4)	2.828	186	8	1	284	36	0	0
West-Vlaanderen (5)	1.017	102	0	705	212	3	0	48
Algemeen totaal '89	20.314	2.950	148	1.644	2.400	289	3	173
Algemeen totaal '88	22.440	3.397	168	1.050	1.598	275	0	50

(): aantal overzetplaatsen

Het zou uiteraard fijn zijn, moest de overheid met deze mogelijkheid rekening houden. Ze mogen HYL A hierover altijd consulteren.

Bijkomende maatregelen zijn o.a. het plaatsen van gevaarsdriehoeken met de afbeelding van een pad. Hierdoor wordt er de aandacht op gevestigd dat men in een "amfibieënstraat" rijdt. De werkgroep HYL A verkoopt deze gelijkzijdige driehoeken op sticker (zijde = 61 cm) voor slechts 200 F (verzendingskosten en koker inbegrepen). Tevens bestaat de mogelijkheid om een brief te bussen bij mensen die in de directe omgeving wonen.

Gemeentebesturen kunnen zelf ook actief deelnemen aan een overzetactie door eventueel knipperlichten, houten paaltjes, plastic, ... en zelfs personeel ter beschikking te stellen.

Besluit

Graag wil de Wielewaalwerkgroep HYL A alle

mensen danken die reeds verschillende jaren achter elkaar een overzetactie hebben georganiseerd. Inderdaad, enkel bij volharding zullen we in de toekomst meer begrip krijgen van medeburgers en overheid.

Ook zou het aantal amfibieën na verloop van tijd een gestage groei moeten kennen. Natuurlijke predators nemen we uiteraard niets kwalijk maar wij mensen maken tal van onnodige slachtoffers onder de amfibieën en reptielen. Verkaveling, drijfmest in water, zure regen, dumpen van afval, kappen van hagen, uitdroging van waterrijke gebieden door waterwinning, culinair kikkerbilgezwets, bestrating, ... Laten we hopen dat weldra, naast de bloemrijke wegbermen, ook amfibieën in grachten terug een algemeen verschijnsel mogen vormen. Want zeg nou zelf...

*Bart Hellemans, Paddenoverzetcoördinator HYL A,
Otterdreef 7, 2241 Halle-Zoersel*

Goed om te Weten

WWF TEN DIENSTE VAN DE MILIEU-EDUCATIE

De Educatieve Dienst van WWF-België heeft haar nieuwe lijst van educatief materiaal uitgegeven. Daarin zijn alle tijdschriften, educatieve dossiers, diamontages en posters opgenomen, die leerlingen, leerkrachten of jeugdleiders kunnen helpen bij de voorbereiding van hun werk, les of activiteit.

Het gaat hier om documenten uitgegeven door WWF of door andere Belgische of buitenlandse verenigingen. Door deze documentatie te verzamelen en ze ook via schriftelijke aanvragen beschikbaar te stellen, wil WWF een hulp zijn voor eenieder die met natuurbehoud begaan is, en in het bijzonder voor de leerkrachten bij hun educatief natuuronderricht.

Om diezelfde reden stelt WWF aan leerkrachten en jeugdleiders de formule van 'educatief lidmaatschap' voor. Voor een jaarlijkse bijdrage van 500 F genieten deze educatieve leden dan van de volgende voordelen: een abonnement op de 3 tijdschriften van WWF (PANDA, PANDA Press en PANDA Junior), 10 % korting op de aankoop van educatief materiaal, gratis uitleening van diamontages, 3 posters voor de klas en 1 sticker per leerling. Het Documentatiecentrum is voor iedereen toegankelijk van maandag tot vrijdag tussen

9 u en 12.30 u en tussen 13.30 en 17 u. Personen die niet tijdens de openingsuren kunnen langskomen, kunnen de documentatie ook schriftelijk aanvragen. Een bestelbon vindt u in de catalogus.

Indien u een exemplaar van deze lijst wenst te ontvangen, kan u schrijven naar:

WWF, Educatieve Dienst, Waterloosteenweg 608, 1060 Brussel.

Gelieve en postzegel van 12 F bij uw aanvraag te voegen.

Voor alle verdere inlichtingen kan u bellen naar 02/347 30 30 en vragen naar Isabelle Marneffe.

ERRATA

Betreffende het maartnummer van Wielewaal 1990.

- Het diertje op de omslagfoto is een kruising tussen een Bunzing en een Fret.
- Het artikel op p. 62. "Dieren in het verkeer hebben geen verweer" is van de hand D. Criel.

JURIDISCH MILIEUCOMPENDIUM VAN DE STICHTING LEEFMILIEU: NIEUWE RUBRIEK 'WATER'

Het Juridisch Milieucompendium: hét onmisbaar werkinstrument voor al wie in de milieusector werkzaam is.

Met haar (sinds 1985 totaal vernieuwde) Juridisch Milieucompendium zorgt de Stichting Leefmilieu ervoor dat u nauwgezet op de hoogte blijft van de Vlaamse, Waalse, Brusselse, Europese en internationale milieuwetgeving.

Dank zij de volledige wetteksten (Vlaanderen, Europa, internationaal), de verhelderende schema's en trefwoordenlijsten, is het geheel overzichtelijk en snel te raadplegen. Het werk blijft bovendien up-to-date dank zij het losbladig systeem met (half)jaarlijkse aanvullingen. Van de 9 voorziene rubrieken verschenen tot nu toe (prijs inclusief de aanvullingen t/m dec. 1988): Afval (2.328 F), Lucht(verontreiniging) (4.060 F), Gevaarlijke stoffen (5.046 F) en Geluidshinder (2.870 F).

Het Juridisch Milieucompendium: een nieuwe rubriek 'Water(verontreiniging)'

Zopas verscheen een vijfde rubriek: Water (verontreiniging). Het betreft een kanjer van meer dan 1.500 blz. verdeeld over 3 banden. Indien men enkel op deze rubriek intekent, betaalt met 6.450 F. Men ontvangt dan automatisch de latere aanvullingen tegen 3 F/blz.

Wie nu intekent op de volledige reeks van 9 rubrieken (nog te verschijnen rubrieken: Radioactiviteit en ioniserende straling / Natuurbehoud, fauna en flora / Ruimtelijke ordening, monumenten en landschappen / Niet-sectoriële milieuwetgeving), ontvangt boven de normale korting van 20 % nog een extra jubileumkorting.

Geïnteresseerden vragen dan ook onverwijld de nieuwe folder 'Juridisch Milieucompendium' aan, met daarin een gedetailleerde beschrijving van opzet, inhoud, prijs, kortingen, bestelwijze, enz. Wees er echter vlug bij. We vieren niet eeuwig ons 20-jarig bestaan!

Inlichtingen en bestellingen:

Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank,
Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48.

NATUUR, WAT DOE JE ERMEE?

In deze serie zijn we aan het tweede luik toe. Ook nu willen we de relatie mens-natuur-mens aantonen: hoe de mens de natuur beschermt maar tegelijkertijd vernietigt, hoe hij de natuur nieuwe mogelijkheden biedt in re-

servaten maar andere waardevolle gebieden laat verdwijnen.

In de eerste uitzendingen kwamen o.a. de Kuststreek, de Durmestreek, het Krekengebied en de Beneden-Schelde aan de beurt.

Nu gaat de aandacht vooral naar de Kempen, naar Limburg: de heide, de beekvalleien, de vijvergebieden, de mergelzone en de uiterwaarden.

In 1990-1991 doorlopen we de "geschiedenis" van de pioniers onder de reservaten, zien we of het bos nog een kans maakt in Vlaanderen en eindigen we met een hoopvolle noot: de groeiende belangstelling van de jeugd voor het natuurbehoud.

Deze serie groeide in samenwerking met AROL, het Instituut voor Natuurbehoud, de Stichting Leefmilieu, het WWF en vooral de conservators en vrijwillige medewerkers van Natuurreservaten v.z.w., De Wielewaal en andere natuurverenigingen.

De volledige serie van dertien programma's wordt, vanaf oktober 1990, op vrijdagavond hernomen op TV-2. Elk programma wordt dan gevolgd door een kort debat waarin milieuverantwoordelijken, conservators van natuurreservaten, vertegenwoordigers van natuurverenigingen geconfronteerd worden met "milieuverstoorders" of een follow up geven van wat er, sinds de opname van het programma veranderd is.

Programma's en uitzendmomenten

1. Opgespoten terreinen
BRT-TV1 28.04.90 om 10.55 u.
BRT-TV2 04.05.90 om 21.25 u.
2. De Limburgse heide, nog altijd bedreigd?
BRT-TV1 05.05.90 om 10.55 u.
08.05.90 om 14.00 u.
BRT-TV2 11.05.90 om 21.25 u.
3. De Zwarte Beek, uniek en ongeschonden?
BRT-TV1 12.05.90 om 10.55 u.
15.05.90 om 14.00 u.
BRT-TV2 18.05.90 om 21.25 u.
4. Limburg, waterrijk.
BRT-TV1 19.05.90 om 10.55 u.
22.05.90 om 14.00 u.
BRT-TV2 25.05.90 om 21.25 u.
5. Wat met mergel en grind
BRT-TV1 26.05.90 om 10.55 u.
29.05.90 om 14.00 u.
BRT-TV2 01.06.90 om 21.25 u.

G. Van Puymbroeck, 1ste producer - Schooluitzendingen - tel. 737 32 02 - kamer 3N12

STICHTING OMER WATTEZ VZW 'SPINNENPROJECT'

De Stichting Omer Watzet begon op 18 maart '90 een nieuw, grootscheeps natuur-educatief project. In navolging van het Amfibieënproject (voorjaar '88) trekken we nu met de kinderen op speurtocht in de wondere, vaak miskende wereld van de spinnen.

Het idee lag voor de hand: spinnenspecialist Bryan Goethals uit Maarkedal zet zich reeds jaren in voor de erkenning (en herkenning) van deze diergroep. Stichting Omer Watzet, de Wielewaalafdelingen en de vele plaatselijke werkgroepen waren dan ook heel enthousiast met de uitwerking en de mogelijkheden van het nieuwe, originele project.

Stapels spinnenbrochures worden gratis bezorgd aan alle 8 tot 14-jarigen uit de 21 gemeenten van het SOW-werkingsgebied. Deze stunt is mogelijk dankzij de steun van 14 gemeentebesturen en enkele sponsors.

De brochure "moeten er nog spinnen zijn?" omvat 12 blz. boeiende lectuur waarin natuurvriend Snufje honderduit vertelt over het fascinerende leven van de spinnen. Unieke kleurenfoto's van August Verbruggen en André Turrekens illustreren het boekje. Katrien De Roo en Ferdi Verleysen tekenden, Marc De Bel verzorgde pittige cartoons.

Voor de leerkrachten worden tevens 3 werkbladen voorzien. In de Natuurprijskamp neemt Snufje de bouw van een spinneweb onder de loep. Tekeningen en zinnen raakten door elkaar... (opgave).

Geïnteresseerden kunnen de brochure verkrijgen door storting van 30 F op rek. 447-0590671-60 van Onze Streek, Oudenaarde met vermelding "Spinnenbrochure".

Zondag 18 maart '90 betekende ook de start van een reizende Spinnententoonstelling. Deze tentoonstelling is te gast in 14 dorpen en steden, dit tot en met 10 juni '90. De inschrij-

ving van de scholen loopt als een trein zodat het succes nu reeds verzekerd is. Tijdens de weekends is de tentoonstelling open voor het publiek. Organisatie: plaatselijke SOW werkgroepen.

Naast de infopanelen is er een diareeks en zorgen de SOW medewerkers en Wielewaalgidsen voor een passend woordje uitleg. Dat de terraria met levende spinnen de meeste aandacht zullen trekken, hoeft wellicht niet gezegd.

*Namens de Stichting Omer Watzet - Onze Streek,
R. Heuverswyn*

JNM ZOMERKAMPEN 1990

De Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming vzw richt ook deze zomer een 35-tal zomerkampen in. De JNM organiseert activiteiten voor jongeren tussen 8 en 25 jaar die interesse vertonen voor natuur en milieu en bereid zijn zich vrijwillig in te zetten.

Er zijn zes categorieën kampen, zodat elkeen aan zijn trekken komt:

Piepkampen worden speciaal ingericht voor de jongsten (8 tot 12 jaar). Onder deskundige begeleiding wordt een eerste kennismaking gemaakt met de natuur.

Op **initiatiekampen** wordt de beginnende natuurliefhebber, zonder enige voorkennis, ingeleid in de kennis van bijvoorbeeld planten, vogels, insecten...

Natuurstudiekampen zijn er voor de ware "freaks". Er worden tochten ondernomen naar ecologisch interessante gebieden en kleine onderzoekjes verricht: welke planten- of dierengemeenschappen komen voor, wat is het effect van de watervervuiling op de aanwezigheid van zoetwatervissen,...

Tijdens **beheerswerkkampen in natuurreservaten** kunnen de noeste werkers zich volledig uitleven. Kennis alleen is immers niet voldoende, er moeten ook beheerswerken uitgevoerd worden om bepaalde levensgemeenschappen toe te laten zich uit te breiden of in stand te houden.

Dan is er ook nog de **combinatie van natuurstudie en beheerswerken uitvoeren**.

En op **milieukampen** tenslotte worden dieper ingegaan op bepaalde milieuproblemen en wordt nagegaan hoe er een oplossing kan worden gevonden.

Het dagelijks werk, zoals koken, afwassen en inkopen doen, gebeurt door de deelnemers zelf. En uiteraard is er na de inspanning telkens ook tijd gemaakt voor de nodige ontspanning.

De kampen duren 4 tot 14 dagen en kosten gemiddeld 200 F per overnachting. De overnachting gebeurt in tenten, meestal is er een aansluitend kampgebouw voorzien.

Een gratis en uitgebreide kampenbrochure kan worden aangevraagd bij de JNM. Daarin staan ook kampen vermeld die worden georganiseerd door gelijkaardige jeugdbonden in de rest van Europa.

Ons adres: JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent (091/23 47 81).

JNM zomerkampen 1990

piepkampen

- ☐ De Maten, Genk: 16-10, 20-24, 24-28 juli en 28 juli-1 augustus
- ☐ Mol: 10-14, 15-19, 20-24 en 25-29 augustus

initiatie

- ☐ vallei van de Viroin: 2-12 juli
- ☐ vallei van de Drentse A (NI): 2-12 augustus

natuurstudie

- ☐ De Panne: 1-6 juli
- ☐ Famenne: 10-20 juli
- ☐ Roche a Lomme: 12-22 juli
- ☐ Hoegaarden: 13-22 juli
- ☐ Vlieland (NI): 24 juli - 1 augustus, 1-9 augustus
- ☐ Argonne (Fr): 24 juli - 4 augustus
- ☐ Eksaarde: 26-31 juli
- ☐ Schouwen (NI): 11-21 augustus, 21-31 augustus
- ☐ Cap Gris Nez (Fr): 1-10 september
- ☐ vallei van de Semois: 3-15 september

beheerswerken in natuurreservaten

- ☐ Doode Bemde, Leuven: 9-15 juli
- ☐ Markvallei: 13-22 juli
- ☐ de Zegge, Lichtaart: 29 juli - 4 augustus
- ☐ Torfbroek: 1-7 augustus
- ☐ Domborgheide, Turnhout: 10-18 augustus

milieukampen

- ☐ Eeklo: 24-30 juli
- ☐ Wriemelkamp: 23-30 augustus

combinatie natuurstudie en natuurbeheerswerken

- ☐ Paepenbroek: 9-15 juli
- ☐ Vorsdonkbroek: 22-29 juli
- ☐ Viroinvallei: 22-30 juli
- ☐ Ekers moeras: 24 juli - 2 augustus
- ☐ Schijnvallei: 5-12 augustus
- ☐ Leievallei: 6-10 augustus
- ☐ De Panne: 16-28 augustus

NIEUWE FOLDER "PROVINCIAAL NATUURCENTRUM 1990" VAN DE PERS

Zopas rolde de nieuwe folder van het Provinciaal Natuurcentrum (PNC) te Rekem van de pers. Naar vormgeving werd deze folder volledig herzien. Maar ook inhoudelijk komen er nieuwe dingen aan bod. Een gelegenheid om de nieuwigheden in de programmatie van het PNC voor te stellen.

Heide in Limburg

Als vervolg op de inventarisatie van heidegebieden in Limburg, hun geschiedenis en natuurwaarden, maakt Luc Allemeersch momenteel een studie over ontsluiting. Heide is immers iets dat (mits een aantal beperkingen) mag gezien zijn! Enkel aspecten die bekeken worden: oppervlakten en bescherming, toegankelijkheid, ontsluiting d.m.v. wandelpaden, infoborden, publicaties, geleide wandeling e.d. In de loop van 1990 zullen de resultaten van dit originele onderzoek gepubliceerd worden.

Kleine landschapselementen (KLE)

Natuurbehoud is niet enkel een zaak van reservaten, maar ook van de talrijke kleine elementen die her en der verspreid liggen: een houtkant, poel, holle weg of gracht. Het PNC kreeg de opdracht hierrond een sensibiliseringscampagne op te zetten. Naar het einde van het jaar staan op stapel: een affichecampagne, een uitgebreide brochure, acties naar gemeentebesturen en hopelijk ook een video-opname.

Provinciale Domeinen

Het kon niet uitblijven. Naast de klassiekers Alden Biesen, Rullingen, Nieuwenhoven is het nu de beurt aan Bokrijk. In 1990 worden hier de natuurwaarden geïnventariseerd en verschijnt een nieuwe brochure (landschapswandeling nr. 5). Gelijktijdig werd al gestart met enkele halve- en hele-dag excursies met als thema "ecologie van vijvers".

In Nieuwenhoven wordt momenteel het oude jachthuis omgebouwd tot bezoekerscentrum, met een kleine maar originele tentoonstelling, een leslokaal en fietsenverhuur. Als alles goed gaat wordt dit bezoekerscentrum in mei geopend.

Ecologische dagprojecten

Een formule die haar degelijkheid al bewezen heeft. Het "menu" is weer wat aangevuld met nieuwe gerechten:

- ☐ **de Maas: van dijk tot open water.** In dit project gaan groepen na welke de typische planten en dieren zijn op een dijk en langs een oude Maasarm.

- **De Maas als natuurgebied.** Uit een inventarisatie is gebleken dat de Maas zelf een natuurgebied is van formaat, met voor Vlaanderen unieke situaties (grindbanken, stroomversnellingen, oevervegetaties).
- **Heide.** Traditioneel wordt heide altijd als natuurgebied benaderd. Vanaf dit jaar zijn er ook andere benaderingen:
 - "Verkenning van heide-landschappen": gewapend met stafkaart en luchtfoto worden al wandelend (15 km) niet minder dan vijf reservaten aangedaan. Waar zijn ze gesitueerd, hoe zien ze eruit en wat is hun toekomst? Een kluif voor sportieve natuurliefhebbers!
 - "Mens en heide": hier wordt de heide vanuit menselijk standpunt bekeken. Hoe is ze geëvolueerd onder invloed van een zich wijzigende maatschappij? Wat is het effect van beheer op plant en dier? Er is ook toelating om met groepen zelf de handen uit de mouwen te steken bij heidebeheer.
- **Wateronderzoek.** Waar traditioneel rond de Ziepsbeek in Rekem wordt gewerkt, wordt het thema wateronderzoek nu uitgebreid naar Nieuwenhoven (water in het bos) en Bokrijk (ecologie van vijvers).

Excursies natuur-in-zicht

Omdat voor volwassenen een hele-dag-excursie soms wat zwaar uitvalt, worden nu ook halve-dag programma's aangeboden. In het mooie natuurkader van Bokrijk wordt het leven in en rond het water verkend.

Studieverblijven

In het verleden werden verschillende studieverblijven georganiseerd die echter niet altijd zo'n succes kenden. Daarom wordt de formule nu omgedraaid. Groepen die gedurende meerdere dagen aan natuurstudie willen doen kunnen een beroep doen op het PNC. Er wordt dan gebruik gemaakt van accommodatie in Rekem, Alden Biesen of Hoepertingen. Onderwerpen voor natuurstudie worden dan samen met de organisatoren besproken.

Veldstudiematerialen

Momenteel worden leskisten voor natuurstudie gemaakt, bedoeld voor uitlening. Een groep die de bodem of water eens in eigen omgeving wil onderzoeken krijgt hierbij alle nodige hulpmiddelen. Dankzij de ervaring met de ecologische projecten rond bodem en water kon een set degelijke en praktische materialen worden samengesteld om eender waar op onderzoek uit te trekken.

Voordrachten

Wat de medewerkers van het PNC al jaren hier

en daar deden wordt nu als pakket aangeboden: een reeks voordrachten over natuurbehoud en landschapszorg. Naast klassieke thema's (heide, Maas, natuurbehoud) worden op aanvraag ook andere onderwerpen behandeld rond natuur en landschap.

Het PNC geeft ook viermaal per jaar een "Nieuwsbrief" uit, met berichten van de dienst, voorstelling van nieuwe projecten, verslagen van excursies en studiedagen, boekbesprekingen en aanwinsten van het Documentatiecentrum. Programmatiefolder en Nieuwsbrief worden op eenvoudige aanvraag gratis toegezonden. Adres: Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30 te 3620 Lanaken (Rekem), tel. 011/71 44 44.

KIES VOOR EEN MILIEU-OPLEIDING! ALLE INFORMATIE TIJDENS OPEN-DEURDAGEN STICHTING LEEFMILIEU

Dit jaar bestaat de Stichting Leefmilieu vzw, werkend onder auspiciën van de Kredietbank, 20 jaar!

Van zaterdag 5 mei t/m zondag 13 mei 1990 — telkens van 10 tot 17 u — worden de deuren van het secretariaat wijd opengezet:

Kipdorp 11, 2000 Antwerpen (op vijf minuten van het Kredietbank-Torengedebouw).

Wat er binnen de muren te beleven valt?

Een unieke voorstelling van alle milieu-studierichtingen in het Vlaamse land, een tentoonstelling van milieu-educatief materiaal, een kennismaking met de eigen tentoonstellingsstand 'Milieusparen', een vertoning van audiovisuele producties rond de thema's 'Water' en 'Bodem', een milieuwedstrijd, een geleid bezoek aan het milieu-documentatiecentrum,...

Voor elk wat wils. Kom kennismaken! Iedereen is van harte welkom!

NIEUWS VAN DE JNM-VOGELWERKGROEP

De JNM-Vogelwerkgroep neemt dit jaar weer een aantal initiatieven, zoals:

- voorjaarsfenologisch onderzoek (inlichtingen bij Koen Leclercq, Beukenstraat 20, 9060 Zelzate, tel. 091/44 71 75).
- tellingen van ganzen en stookolieslachtoffers (inl.: Dries Bonte, Weststraat 30, 8458 Koksijde, tel. 058/51 38 49).
- punt-transect-tellingen (zie K. Leclercq)
- een kaderdag vogelzang in het Schulensbroek
- een vijfdaags herfstkamp te Schouwen-Duiveland
- een zomerkamp te Cap-Griz-Nez.

Verdere informatie bij JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent, tel. 091/23 47 81.

J. De Meirsmen

TENTO

NACHTKIJKERS

TENTO BN-1

VERGROTING	3,2 x ($\pm 0,3$ x)
GEZICHTSHOEK	9° ($\pm 30'$)
DIOPTRIE-CORRECTIE	+/- 4
ACCU	8,3 - 8,8 V
Gebruiksduur	7 h (temp. = 20°)
Oplaadtijd	15 h (A - 12 mA)
GEWICHT ZONDER TAS	1,6 kg
PRIJS	44.990 F

TE KOOP GEVRAAGD:

- 1) Lockley: Bird Ringing
- 2) Hollom: Trapping methods for bird ringers
- 3) Bub: Vogelfang und Vogelberingung. Teil IV

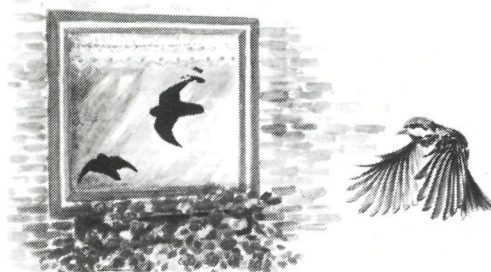
José Corné, Stationsstraat 37, bus 3,
9900, Eeklo, tel. (091) 77 66 84.

Voor inlichtingen en bestellingen:
Boekhandel De Wielewaal
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 van di. tot zat.

ROOFVOGELSILHOUETTEN

VOORKOMT DAT DE VOGELS ZICH TEGEN
UW RAAM TE PLETTER VLIEGEN

INHOUD: 1 VEL MET 3 MOTIEVEN
IN DE KLEUREN ROOD OF ZWART

Prijs: 100 F

UITGAVEN

Stiefel A., H. Scheufler, 1989. *Der Alpenstrandläufer*. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 248 blz. 560 F.

Hötter H., 1990. *Der Wiesenpieper*. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 156 blz. 395 F.

Del Hoya J. e.a., 1989. *Where to watch birds in Catalonia. Including Barcelona, Costa Brava, Ebro-delta, Andorra & Pyreneen*. Barcelona, Lynx Editions. 290 blz. 1690 F.

Ginn P.J., W.G. McIllellon, Milstein, 1989. *The complete book of Southern African birds*. Winchester, Struik. 760 blz. Meer dan 1000 prachtige kleuren-foto's. 4990 F.

Shepherd M. *Lets' look at... Ornitholiday Guides: Eastern Asutria, North-West Turkey, Montenegro, Lapland and Arctic Norway, North-East Greece,*

Camargue, Majorca, South-West Spain. Sussex, Ornitholidays. ± 50 blz. per deel. 220 F/stuk.

Bellmann H., 1984. *Spinnen: Beobachten-Bestimmen*. Melsungen, Neumann-Neudamm. 160 blz. 659 F.

Holmes P., S. Nash, 1990. *The birds of Java and Bali*. Oxford. Oxford University Press. 144 blz. 549 F.

Clapham A.R., T.G. Tutin, D.M. Moore, 1987. *Flora of the Britain Isles*. Cambridge University Press. 688 blz. 1990 F.

Rutschke E., 1990. *Die Wildenten Europas*. Wiesbaden, Aula Verlag. 368 blz. 839 F.

Harker J., 1989. *Mayflies*. Naturalists handbooks n° 13. Slough, Richmond Publ. Co. 56 blz. 415 F.

Guthrie N., 1989. *Animals of the surface film*. Naturalists handbooks n° 12. Slough, Richmond Publ. Co. 87 blz. 415 F.

Thaler E., 1990. *Die Goldhänchen*. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 166 blz. 480 F.

NIEUWE WIELEWAAL T-SHIRTS EN SWEATERS

Witte **T-shirts** voor kinderen
met afbeelding van een
jonge kievit. Maten: 116,
140, 164 aan **350 F.**

Witte **T-shirts** voor
volwassenen met
kraanvogels.
Maten: Small, Medium,
Large, Extra-Large (XL) aan
450 F.

Sweaters voor volwassenen
met afbeelding van
vliegende hop.
Maten: Medium, Large,
Extra-Large (XL) en
Extra-Extra-Large (XXL)
aan **900 F.**

Kleuren: grijze of
lichtblauwe sweater met
zwarte opdruk,
donkerblauwe of rode
sweater met witte opdruk.

Bellen, bestellen en/of afhalen:

Wielewaalhuis,
Graatakker 11,
2300 Turnhout
014/41 22 52, van dinsdag
t.e.m. zaterdag.

STEUN HET KEMPENS RESERVATENFONDS

Wij ontvangen wisselnummers van Ardea, Limosa, Vogeljaar, Dutch Birding, Aves, Gerfaut-Giervalk, Nos Oiseaux, Mens en Vogel, Falke, Regulus, Ornithologische Mitteilungen, Vogelwarte, Ornithologische Beobachter, Egretta, Héron, Ciconia, Larus, Charadrius, Tijdingen van de Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud, Natuurreservaten, Parcs Nationaux, Hautes Fagnes, Natuurhistorisch Maandblad, Natuurbehoud, Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon, Limicola, Leefmilieu.

WIELEWAAL

Jaargang 56 - mei 1990

R. DE FRAINE. Schets van de avifauna van de Demervallei tussen Diest en Aarschot	...	...	93
G. NIJS. De flora in de Demervallei tussen Diest en Aarschot	...	...	98
HYLA-Werkgroep. Waar zitten ze nu nog... die amfibieën en reptielen?	...	...	102
H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	...	...	111
Vijf voor twaalf	...	...	112
Van Aalscholver tot Zeis	...	...	114
Verenigingsberichten	...	...	115
Activiteitenkalender	...	...	117
Werk op de plank	...	...	122
Goed om te weten	...	...	127

Titelblad: Watersnip - Foto: J. Henderickx